

Povijest i kultura u suvremenoj austrijskoj i njemačkoj putopisnoj književnosti

Velić, Andrea

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:059459>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-17**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za turizam i komunikacijske znanosti

Preddiplomski sveučilišni studij Kulture i turizma

Andrea Velić

**Povijest i kultura u suvremenoj austrijskoj i njemačkoj
putopisnoj književnosti**

Završni rad

Zadar, 2020.

Sveučilište u Zadru

Odjel za turizam i komunikacijske znanosti
Preddiplomski sveučilišni studij Kulture i turizma

**Povijest i kultura u suvremenoj austrijskoj i njemačkoj putopisnoj
književnosti**

Završni rad

Student/ica:

Andrea Velić

Mentor/ica:

Dr. sc. Tomislav Krpan

Zadar, 2020.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Andrea Velić**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Povijest i kultura u austrijskoj i njemačkoj putopisnoj književnosti** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 21. rujna 2020.

SADRŽAJ

1. UVOD	2
2. PUTOPIS KAO KNJIŽEVNA VRSTA	2
3. POVIJEST PUTOPISA U SVJETSKOJ KNJIŽEVNOSTI	5
3.1. Putopisna literatura u njemačkoj književnosti.....	6
3.2. Austrijski i njemački putopisci po Dalmaciji.....	8
3.3. Hrvatski putopisci	10
4. PRIMJENA PUTOPISA U NASTAVI NJEMAČKOG JEZIKA	13
5. USPOREDNA ANALIZA ODABRANIH AUSTRIJSKIH I NJEMAČKIH PUTOPISA	16
5.1. Prikaz povijesti i povijesnih događaja u odabranim austrijskim i njemačkim putopisima	21
5.2. Kulturne posebnosti u odabranim austrijskim i njemačkim putopisima.....	28
6. PRIKAZ ODABRANOG PUTOPISA HRVATSKOG AUTORA	40
7. ZAKLJUČAK.....	43
SAŽETAK.....	44
SUMMARY.....	45
ZUSAMMENFASSUNG	46
LITERATURA	47
ŽIVOTOPIS.....	48

1. UVOD

Tijekom povijesti putovanja su od luksuza postala životni stil. Ljudi su putovali radi obrazovanja, posla i sve više radi stjecanja iskustva i dokoličarskog odmora. Takva putovanja diktiraju opažanje i pripovijedanje viđenog. Putovanja i pisanje sjedinjuju se u književnosti u putopisu. Putopis je književna vrsta u kojoj znanstvenim metodama i umjetničkim figurama subjekt pisanja, tj. putopisac donosi opise posjećenog poput krajolika, spomenika, običaja ljudi, povijesti i kulture.

Ovim radom želi se odrediti putopisna literatura u okviru književnosti te analizirati pojedinačna djela austrijskog putopisca Karla Markusa Gaußa, njemačkog pisca Hapea Kerkelinga i hrvatskog putopisca Davora Rostuhara. Cilj rada je ustvrditi načine, kvalitetu i usporedne značajke odabranih putopisa te podjednako proniknuti u teoretsko poimanje etimologije putopisa, povijesti i razvoja putopisa u književnosti, podučavanja putopisa i nijansiranje putopisnog izričaja pojedinih autora.

Poglavlje „Putopis kao književna vrsta“ prikazuje podjelu književnosti, donosi definiciju putopisa i apstrahira samu problematiku u pozicioniranju putopisa među najslobodnije književne vrste. „Povijest putopisa u svjetskoj književnosti“ otkriva djela koja su ostvarila svjetsku književnu slavu, a u svojoj osnovi imaju motiv puta i putovanja. Zahvaljujući putopisnim djelima putuje se književnim periodima upoznavajući krajolike i ljude. Veći naglasak stavlja se na putopisnu literaturu njemačke književnosti, a spomenut će se i Goetheov doprinos putopisnoj književnosti. Put dovodi austrijske i njemačke putopisce u Dalmaciju gdje se percepcijom putnika-stranca ostavlja trag na Dalmaciju, opise povijesnih događaja, kulture i društva. No, nisu samo Austrijanci i Nijemci putovali po dijelovima Hrvatske. U potpoglavlju „Hrvatski putopisci“ dotiče se važnih imena hrvatskih književnika i njihovih djela koja su im omogućila titulu najboljih hrvatskih putopisaca. Važnost putopisa u nastavi za promicanje jezičnih vještina i književnosti prikazuje se u poglavlju „Primjena putopisa u nastavi njemačkog jezika“.

Glavni dio rada, ujedno i tema rada, bavit će se usporednom analizom prethodno spomenutih austrijskih i njemačkih putopisaca, stilom njihova pisanja, sličnostima i razlikama u opisivanju viđenog. Prikaz hrvatskog putopisa ponudit će odgovore na postavljena pitanja i teze koje zahtijevaju kritički pristup i konačan odgovor na, primjerice, istovremeno egzistencijalno koliko i putopisno pitanje: „Tko si ti?“.

2. PUTOPIS KAO KNJIŽEVNA VRSTA

U središtu ovoga rada su putopisi. U ovome poglavlju pokušat će se odgovoriti na pitanja: što su putopisi, koje mjesto zauzimaju u teoriji književnosti, kako povijest književnosti gleda na putopise te zašto je putopisnu literaturu teško definirati i svrstati u određenu podjelu. Prije nego što se iznese prolematika i definicija putopisa, donijet će se raščlamba književnosti i književnih podjela kako bi putopisna literatura što vjernije našla svoje mjesto i definiciju.

Znanost o književnosti bavi se proučavanjem pravila, forme i esencije književnosti, a dijeli se na: teoriju književnosti, povijest književnosti i književnu kritiku. Svaka pojedinačna grana proučava drugi vid književnosti. Teorija književnosti prati zakonitosti oblikovanja literarnog izražavanja. Povijest književnosti ulazi u povijesni i socijalni aspekt djela te ih vrednuje s obzirom na promjenu književnih razdoblja. Književna kritika postoji kako bi između autora i čitatelja stvorila most jednostavnije komunikacije argumentirajući kvalitetu djela. Secirajući književna djela uviđa se i njihova različita podjela. Književna djela se dijele prema različitim kriterijima, prema načinu i obliku izražavanja, porijeklu i vremenu nastanka. Prema sustavnim načinima izražavanja dijele se na književni rod i vrste. Književni rodovi su lirika, epika i drama. Raščlambom književnog roda nastaju vrste koje se definiraju kao skupina djela koja imaju zajednička obilježja (npr. lirika - oda, haiku, epika - roman, basna, bajka, drama - komedija, tragedija itd.), a prema tim obilježjima razlikuju se od drugih vrsta, tj. žanrova.¹

Znanstvenim prikazom književnosti može se uočiti da putopis nigdje nije spomenut. Je li putopisna literatura samo žanr svrstan u putopisne romane ili postoji empirijsko obrazloženje u znanosti književnosti gdje putopis može upisati svoju vladavinu? Uz riječ putopis često se u književnosti vežu pridjevi suhoparan i jednoznačan. Zašto žanr, koji je star dvije i pol tisuća godina, spada na rubove književne povijesti, a utabao je put interdisciplinarnim humanističkim temama u književnosti? Imagologijom se može opovrgnuti kritika putopisnog žanra kao jednoznačnog. Imagologija je disciplina proučavanja književnosti kroz analizu percepcije i slika nacionalnih društva i kultura opisanih u putopisnim diskurzima. Upravo takvom kritičkom analizom putopis može biti definiran.²

Prema definiciji Deana Dude, putopis je znanstveno-književna vrsta u kojoj putopisac pripovijeda i opisuje putnički život, društvo i njihove običaje, kulturu i jezik, prostore i krajolike

¹ DUJMOVIĆ-MARKUSI, D., ROSSETTI-BAZDAN, S.: **Književni vremeplov 1**, Profil Klett, Zagreb, 2019., pp. 44.-45.

² DUDA, D.: **Putopisi**, Riječ, Vinkovci, 1999., pp. 5.-6.

te kulturne znamenitosti mjesta putovanja. Pripovijedanjem u putopisu izražava se događajnost, anegdote pripovjedača, a opisivanje donosi objektiviziranost odredišta putopisca poput opisa ljudi, spomenika, krajolika. Ostali oblici izražavanja u putopisu mogu biti esejistički dijelovi, pripovijesti, rasprava.³

U definiciji putopisa kao znanstveno-književne vrste mogu se vidjeti i dvije glavne podjele uloga putopisa. Općekulturna strana putopisa ima svoju znanstvenu, izvještajnu i turističku ulogu dok je umjetnička uloga upravo ono što putopis i čini književnom vrstom – inspiracija i nadahnuće. Ako je književna uloga u putopisu izraženija, fokus će biti na putopiščevoj vještini zapažanja i jezičnom skladu. Znanstvena i izvještajna putopisna literatura u svom središtu imaju objektivnost svijeta i didaktički pristup pisanja putopisa u kojem ne mora nužno izostati umjetnička liričnost.⁴

Svrstavanjem i podjelom putopisa u okvire književne teorije i dalje se nameće problem pozicije putopisa u umjetnosti. Književni kritičari smatraju da je teško tematiku putopisa etiketirati umjetnošću. S jedne strane putopis obogaćuje književnost, dok je s druge podcijenjen od „superiornijih“ vrsta kao što je roman. U toj podčinjenosti naspram drugih žanrova, putopis može rasti i pomicati granice svoga izražavanja kao jedna od „najslobodnijih književnih vrsta“, prema riječima putopisca Matka Peića.⁵

Iz svega navedenog zaključuje se da je putopis teško objasniti enciklopedijskim pojmom. U književnosti putopis negira svoju jednoznačnost tako što pokazuje i prispodobe svakodnevnog života putnika i educira čitatelja o sociologiji dokolice.⁶ Putopis je žanr koji je u književnosti morao poći putem opisivanja drveta i spomenika kako bi svoje mjesto potvrdio gradeći bajkovitu šumu i monumentalne građevine. Osim što čitatelju prenosi znanje o posjećanim mjestima, putopisnom literaturom objašnjava se transkulturacija, način na koji „inferiornije“, manjinske skupine crpe i prevode kulturne značajke dominantne, „alfa“ kulture.⁷

Putopis je znanstveno-književna vrsta. Putopis može biti suhopran, površan, krut i dosadan. Putopis može biti inspirativan, didaktičan, detaljan i interesantan. Je li potrebno nabrajati ove činjenice? Svaki književni žanr može se okarakterizirati prethodnim riječima. Opis književnosti

³ DUDA, D.: **Putopisi**, Riječ, Vinkovci, 1999., p. 11.

⁴ Ibid., pp. 11-12.

⁵ BREŠIĆ, V.: **Hrvatski putopisi**, DIVIČ, Zagreb, 1996., p. 16.

⁶ DUDA, D.: op. cit., p. 9.-10.

⁷ Ibid., pp. 8.-9.

najčešće je najbolja kritika života. Time se može rezimirati ovo poglavlje o putopisu i književnoj vrsti.

Jedan od temeljnih aspekata književno-znanstvene analize putopisa je odnos autentičnosti i fikcije.⁸ Odgovor na pitanje o jednoznačnosti putopisa leži u ulozi putopisa, o znanju koje putopis prenosi na svoga čitatelja, na sposobnosti putopisca da svim osjetilima proživi put i prenese ga na čitatelja. Putopis diktira posjedovanje šestog čula, umjetničku vezu sa znanosti, postavljanje hipoteza u istoj mjeri kao i lirsku zanesenost viđenim.⁹ Pozicija putopisa kao slobodnije književne vrste, vrste koja se ne može tako lako ukalupiti u zadane forme, samo pokazuje svoju moć nedvodimenzionalnim pristupom, a što putopis dublje prodire u svoju esenciju, biva nijansiran riječima, mjestima, krajolicima, ljudima i životom.

⁸ Einer der grundlegenden Aspekte bei der literaturwissenschaftlichen Analyse von Reisebüchern ist das Verhältnis von Authentizität und Fiktionalität. LOVRIC, G.: **Darstellung Südosteuropas in dokumentarisch-fiktionalen Reiseberichten**, Berlin, 2018., p. 204.

⁹ BREŠIĆ, V.: **Hrvatski putopisi**, DIVIČ, Zagreb, 1996., p. 14.

3. POVIJEST PUTOPISA U SVJETSKOJ KNJIŽEVNOSTI

U prethodnom su se poglavlju spomenuli problemi definiranja putopisa, postavila se njegova definicija te se putopisu dala pozicija u okviru teorije književnosti. Dobivši svoju „putovnicu“ putopis može sigurno krenuti na put po povijesnim razdobljima svjetske književnosti.

Djela kojima je tematika putovanje pojavljaju se već u svetim knjigama ili drevnim knjigama Egipta i Tibeta. U *Bibliji*, preciznije *Starom Zavjetu* prikazuje se putovanje proroka Mojsija u Obećanu Zemlju, dok drevne knjige tumače transcendentalan put duše nakon smrti. Preteče putopisa svakako su metaforička putovanja u djelima gdje put predstavlja granicu između rasta i stagniranja, želje i potrebe. Homerove *Ilijada* i *Odiseja* primjeri su granice prikaza knjige lutanja i povratka domovini, a oba su epa ostavila velik utjecaj na žanrovsku povijest književnosti. Danteova *Božanstvena komedija* pokazuje ne samo put k razvoju talijanske književnosti već putopisno pokazuje da za put do raja treba prvo proći pakao. Odiseja, glavnog junak u već spomenutom epu *Odiseja*, Dante sreće u jednom od krugova *Pakla*. Događaji iz Trojanskog rata i teška putovanja teme su razgovora između Dantea i Odiseja. U srednjovjekovnoj književnosti mogu se prepoznati motivi puta i njegova simbolika, a na taj način Dante polako otvara vrata sljedećem razdoblju.¹⁰

Renesansa je obilježila buđenje intelektualnog i umjetničkog duha. Bistri vitez don Quijote i njegov vjerni Sancho Panza, likovi proizašli iz pera Miguela de Cervantesa, idu na simbolički put borbe s vjetrenjačama. Renesansa je bila plodonosna i za hrvatski roman gdje se u djelu *Planine Petra Zoranića* nailazi na putovanje pastira Zorana obogaćeno crticama o životu, pričama, pjesmom i domoljubljem.¹¹

Tijekom povijesti sve većim upoznavanjem i otkrivanjem zemlje, avanturistički roman dobiva konkurenciju u utopijskom romanu. Mašta je glavna nit vodilja u stvaranju izmišljenih putova što se može vidjeti u romanima *Država Sunca* pisca Tommasa Campanella, *Put u Ikariju* pisca J. Haringtona.¹²

Sva navedena književna djela imaju veze s putovanjem i putopisom, no nisu nužno putopis. Književnom žanru putopisu teško je postaviti parametre prema kojima bi i jezik i tema te analiza imali zajednički nazivnik putopisne literature.¹³

¹⁰ BREŠIĆ, V.: *Hrvatski putopisi*, DIVIČ, Zagreb, 1996., p. 6.

¹¹ Ibid., pp. 6.-7.

¹² Ibid., p. 7.

¹³ Ibid., p. 12.

Klasičnija djela koja imaju jaču tendenciju k putopisnoj književnosti su *Gulliverova putovanja* irskog pisca Jonathana Swifta, *Robinson Crusoe* engleskog pisca Daniela Defoea. Putopisi su doživjeli procvat u 18. stoljeću u Engleskoj budući da je Engleska tada bila pomorska velesila. Još se jedan pisac istaknuo u izgradnji putopisa, Englez Laurence Sterne. Njegovo djelo *Sentimentalno putovanje kroz Francusku i Italiju* donosi satiru, humor, anegdote na putovanju i, kako sam naslov nagovještava, emocije i raspoloženje na putovanju.¹⁴

Romantizam donosi žudnju za neznanim krajolicima i sjedinjenjem s prirodom. Putopis doživljava novi fokus u nacionalnim djelima. Primjer takvog putopisa je *Putovanje Childea Harolda* pisca Lorda Byrona koji je svog junaka okarakterizirao kao boema koji luta bez cilja u progonu.¹⁵

Putopisna literatura, romani s motivima putovanja, avanturistički romani i sami putopisi se mijenjaju tijekom različitih književnih razdoblja. Doživljavaju svoj početak, kulminaciju i kraj. Važno je napomenuti da se u nekim nacionalnim književnostima, književna razdoblja i stilovi pojavljuju ranije ili pak kasnije te su nekad preskočena. Imajući to na umu, treba znati da putopis kao žanr ima svoje uporište u određenim razdobljima, dok u drugima postoji kao roman s motivima puta.¹⁶

U daljnjim potpoglavljima navest će se pisce/putopisce iz njemačkog govornog područja, opisati njihova djela, prikazati koji su to austrijski i njemački putopisci po Dalmaciji te zašto im je Dalmacija u središtu pisanja. U zadnjem potpoglavlju upoznat će se hrvatski putopisci i njihova djela značajna za razvoj putopisa koji smionu stvara svoju poziciju u nacionalnoj književnosti.

3.1. Putopisna literatura u njemačkoj književnosti

Njemačka književna scena bogata je romanima i piscima koji još žive svoju slavu. Braća Grimm, Günter Grass, Heinrich Heine, Friedrich Schiller, Gotthold Ephraim Lessing, Hermann Hesse, Theodor Fontane, Thomas Mann, Bertolt Brecht i neizostavni Johann Wolfgang von Goethe na samom tronu njemačke književnosti. Je li putopisna literatura pronašla svoje mjesto pored najvećih, kako se definira putopis u njemačkom jeziku – saznat će se iz narednih redaka.

¹⁴ BREŠIĆ, V.: **Hrvatski putopisi**, DIVIČ, Zagreb, 1996., p. 8.

¹⁵ Ibid., p. 9.

¹⁶ DUDA, D. : **Putopisi**, Riječ, Vinkovci, 1999., p. 12.

Putovanje i pisanje, dvije riječi koje se ne bi postavile u poveznicu jedna pored druge, još manje bi imale znak jednakosti. No pisanje i putovanje u njemačkoj književnosti ekvivalentno je u riječi putopis. Raznorodni tekstovi imaju zajednički nazivnik: tekst koji je povezan s kretanjem, autentičnost prostora koji postaje lako dodirljiv i blizak, opisi koji se pripovijedaju osjetilima i intelektom. U putopisu putovanje postaje putovanjem radi življenja, lišenog motiva pojedinca kao što je posao, rekreacija, zabava itd.¹⁷

Ključne su riječi za definiranje putopisne literature u njemačkoj književnosti *Vorwegnahme* (predviđanje), *Reise-Instruktion* (upute putovanja), *nachträgliche Repräsentanz* (naknadno predstavljanje) i *Reisebericht* (izvješće putovanja). Autori Andreas Keller i Winfried Siebers postavljaju definiciju putopisa iz dvaju kutova gledanja. Prvi je aspekt putopis kao svojevrsna uputa čitatelju za putovanje, dok drugi kut donosi putopišćev izvještaj putovanja. Oba pogleda na definiciju sjedinjuju se u tome da posjećenu stvarnost, putopisac empirijski analizira i na subjektivan način tekstualno formira u putopis.¹⁸

Italienische Reise (Putovanje Italijom) putopis je koji je i dijelom životopis Goethea, a postao je preteča njemačkom putopisu. Goethe je putovao Italijom petnaest mjeseci, tražeći antiku kojoj se htio vratiti. Putopis je više dojam Goethea za pronađenu inspiraciju u Italiji nego opis Italije koju romantičarski uzdiže. Goetheovi osjećaji za Italiju pretočeni su stihovima:

<i>Poznaš li zemlju, u kojoj limun cvate,</i>	<i>Kennst du das Land, wo die Zitronen blühen,</i>
<i>U tamnom lišću zlatna naranča svijetli</i>	<i>Im dunkel Laub die Goldorangen glühen,</i>
<i>Blagi vjetrovi sa plavog neba puše</i>	<i>Ein sanfter Wind vom blauen Himmel weht,</i>
<i>Mirta miruje i lovor visoko stoji</i>	<i>Die Myrte still und hoch der Lorbeer steht,</i>
<i>Znaš li to?</i>	<i>Kennst du es wohl?</i>
<i>Tamo! Tamo</i>	<i>Dahin! Dahin</i>
<i>Volio bih sa tobom, voljena, poći!</i>	<i>Möcht ich mit dir, o mein Geliebter, ziehn!</i> ¹⁹

¹⁷ KELLER, A., SIEBERS, W.: *Reiseliteratur, Einführung in die Reiseliteratur*, WBG, Darmstadt, pp. 16.-17.

¹⁸ Ibid., p. 16.

¹⁹ **Johann Wolfgang Goethe: Italienische Reise**, Reise nach Italien.de, <https://www.reise-nach-italien.de/goethe-italien1.html> (3.8.2020.)

3.2. Austrijski i njemački putopisci po Dalmaciji

Na njemačkome jeziku napisana su mnoga putopisna djela u kojima su opisani i hrvatski krajevi. Ovo potpoglavlje donosi pogled na Dalmaciju očima austrijskih i njemačkih putopisaca početkom 19. stoljeća. Što opisuju, kakvo mišljenje imaju o Dalmaciji te stvaraju li percepciju vlastite kulture na temelju tog mišljenja, pokazat će četiri austrijska putopisca i pet njemačkih putopisaca. Također će se nabrojiti i njihova djela.

Austrijski putopisci po Dalmaciji koji će se u radu spomenuti su: Josef Marx von Lichtenstern, Franz Pettler, Theodor Schiff i Hermann Bahr.

Josef Marx von Lichtenstern u svom djelu *Reisen durch das österreichische Illyrien, Dalmatien und Albanien im Jahre 1818 (Putovanja kroz austrijsku Iliriju, Dalmaciju i Albaniju 1818. godine)* opisuje vještine stanovnika Dalmacije. Analizira osobine ljudi na moru i kopnu, gdje su Dalmatinci okretniji i spretniji od neiskusnih ljudi iz provincija sa kopna. U njegovome radu mogu se naći teme gospodarskih djelatnosti kao što je brodarstvo te ekonomske situacije posjećenog mjesta.²⁰

Franz Pettler najpoznatiji je putopisac o Dalmaciji. Austrijanac je bio prvi njemački profesor u Dubrovniku, predavao je njemački jezik. U svojim djelima piše o Dubrovniku, poziciji žena, o glumicama, obrazovanju u Dalmaciji i poredbi Njemačke i Dalmacije. Neka od njegovih djela su *Das Königreich Dalmatien, Kreis Zara* (Kraljevina Dalmacija, županija Zara/Zadar), *Nachrichten aus Dubrovnik, Fahrt nach Trsteno* (Vijesti iz Dubrovnika, izlet u Trsteno).²¹

Theodor Schiff u svojim djelima piše o stanovništvu, običajima i praznovjerju. U putopisu *Aus halbvergessenem Lande, Kulturbilder aus Dalmatien* (Iz polu zaboravljene zemlje, kulturne slike iz Dalmacije) promatrao je i zastupao stanovnike Dalmacije tvrdeći kako je dalmatinske običaje teško uspoređivati jedne s drugima. Svako dalmatinsko mjesto kao da ima svoj nacionalni identitet pa tako „bolja klasa“ nastanjuje sjevernu i srednju Dalmaciju, dakle današnji Zadar, Šibenik, Split i Makarsku. Na otocima je dominantniji slavenski jezik i običaji.²²

Hermann Bahr kritičar je moderne koji u svojoj knjizi *Dalmatinische Reise* zorno prikazuje Dalmaciju. U tom najvažnijem djelu o Dalmaciji, osjećaji i opažanja o Dalmaciji sjedinjeni su

²⁰ LEVAČIĆ, P., KRPAŃ, T.: *Reiseberichte über Dalmatien in deutscher und französischer Sprache*, LINGUA MONTENEGRINA, Cetinje, sv. 2, 2018., br. 22, pp. 217-218.

²¹ Ibid., p. 218.

²² Ibid., p. 223.

u usporedbi s književnim okolnostima u Austriji, govori o gostoprimstvu domaćeg stanovništva, o kulturi, gradovima i spomenicima. Također se donosi i negativna slika Dalmacije, o turizmu, neiskusnim konobarima i nekusnim jelima. Rezimira sve s osjećajima ponosa na svoju domovinu Austriju i novostečene ljubavi prema Dalmaciji.²³

O Dalmaciji su pisali i ostali austrijski i njemački putopisci, primjerice: Ernst Friedrich Germar, Heinrich Stieglitz, Henrich Noé, Johann Georg Kohl i Ida von Düringsfeld.

Ernst Friedrich Germar prirodoslovac je čiji je putopis *Reise nach Dalmatien und in das Gebiet von Ragusa (Putovanje Dalmacijom i područjem Raguse/Dubrovnika)* tematski o zemljoradnji, uzgoju pčela, vina, običajima i karakteru ljudi. Također, jezik i obrazovanje jedne su od važnijih tema njegova pisanja.²⁴

Heinrich Stieglitz autor je knjige *Istrien und Dalmatien, Briefe und Erinnerungen (Istra i Dalmacija, pisma i sjećanja)*. Prvi je od njemačkih pjesnika koji je posjetio Dalmaciju. Impresioniran je ljepotama, znanjem i karakterom ljudi iz Dalmacije. Pjesnik je i putopisac koji klasificira hrvatsku književnost suvremenim i modernim pristupom.²⁵

Heinrich Noé svojim je djelima u Beču kao što su: *Dalmatien und seine Inseln nebst Wanderungen durch die Schwarzen Berge (Dalmacija i njeni otoci: šetnjama crnim planinama)*, *Das Festland (Kopno)*, *Dalmatien (Dalmacija)* iz serije djela *Die Österreichisch-Ungarische Monarchie in Wort und Bild (Austro-Ugarska Monarhija u riječi i slici)*, osigurao titulu najboljeg poznavatelja Dalmacije svoga vremena. Putopis piše novinarskim stilom.²⁶

Johann Georg Kohl, njemački putopisac iz Bremena, došavši u Dalmaciju prema naredbi bečkog dvora, piše o Dalmaciji kao o geopolitičkom konceptu. Putopisom pristupa povezivanju Dalmacije sa Zapadom, opisuje ljubav prema jeziku, gostoprimstvo, muževnost, čast i kulturu Dalmacije i njezinih stanovnika. U svome putopisu *Reise nach Istrien, Dalmatien und Montenegro (Putovanje u Istru, Dalmaciju i Crnu Goru)* pokazuje kulturne tradicije Dalmacije. Važan utjecaj ostavio je za Dalmaciju koju je proslavio u zemljama njemačkog govornog područja.²⁷

²³ LEVAČIĆ, P, KR PAN, T.: **Reiseberichte über Dalmatien in deutscher und französischer Sprache**, LINGUA MONTENEGRINA, Cetinje, sv. 2, 2018., br. 22., pp. 223.-224.

²⁴ Ibid., p. 217.

²⁵ Ibid., p. 219.

²⁶ Ibid., p. 222.

²⁷ Ibid., pp. 219.-220.

Ida von Düringsfeld donosi prikaz Dalmacije očima žene i putnice. *Aus Dalmatien (Iz Dalmacije)* putopis je heterotropije, mjesta koje u svojoj različitosti prkosi i sjedinjuje svijet. Upravo ono što njezini kolege muškarci na putovanju neće staviti u spektar svoga pisanja, Ida donosi suptilno, progovarajući o ženskim temama, odgoju djece u Dalmaciji, emocijama i predrasudama o stanovnicima Dalmacije. Predrasude su bile izazvane čak i od strane njezinih prijatelja koji su je upozoravali na to što bi mogla zateći na putovanju Dalmacijom, poput kukaca i kanibala. Nepoznati krajevi, strani ljudi i drukčija atmosfera inspirirali su Idu von Düringsfeld da o Dalmaciji napiše bajkovitu pripovijest o zemlji prilagodljivih pravila, toplih ljudi, nacionalnoj književnosti, prošlosti čime se upisala na listu najboljih austrijskih i njemačkih putopisaca.

3.3. Hrvatski putopisci

Hrvatski pisci i putopisci našli su svoju poziciju u nacionalnoj književnosti. Jesu li i oni kao njihove austrijske i njemačke kolege pisali o Dalmaciji te koliko bogatstva u putopisnoj literaturi ima na nacionalnom tlu, saznat će se iz ovog potpoglavlja.

Autori i njihova djela koja će biti zastupljena su: Matija Mažuranić, Antun Nemčić, Adolfo Veber Tkalčević, August Šenoa, Antun Gustav Matoš, Janko Polić Kamov, Milan Begović, Miroslav Krleža i Petar Šegedin.

Matija Mažuranić, samouki je pisac koji piše o životu Turaka, muslimana i kršćana u Bosni u prvom hrvatskom modernom putopisu *Pogled u Bosnu*. Bosna mu je bila Orijent, no putopis donosi u maniri „špijuna“ i političkog izvještaja. Kritika je djelo nazvala „biserom hrvatske proze“, a čitatelju je približena priča drugog naroda te utaban put za upoznavanje drugih nacionalnosti i predložak za pisanje suvremenijih putopisa.²⁸

Antun Nemčić putopisac je koji je prema svojim uzorima Laurencea Sternea i Heinricha Heinea napisao *Putositnice*. Iako svoj putopis kritizira da je napisan početnički, djelo postaje jednim od najboljih hrvatskih putopisa. U djelu se opisuje put kroz Hrvatsku i Italiju, počevši od Ludbrega, Zagreba, Karlovca, Rijeke. Posjetio je gradove: Trst, Veneciju, Padovu i Veronu. Putopis je obogaćen stilskim figurama, humorom, anegdotama i iskazima.²⁹

Adolfo Veber Tkalčević posjeduje najviše putopisnih tekstova zbog svoje upornosti prepričavanja putovanja tijekom pedeset godina bavljenja književnošću. Objavio je tri putopisa:

²⁸ BREŠIĆ, V.: **Hrvatski putopisi**, DIVIČ, Zagreb, 1996., pp. 10.-11.

²⁹ DUDA, D. : **Putopisi**, Riječ, Vinkovci, 1999., p. 326.

Put na Plitvice, Listovi o Italiji i Put u Carigrad. Njegovi kraći tekstovi su: *Kratki opis duga puta, Varaždinske toplice i Putopis po Dalmaciji*. U opusu mu se nalazi enciklopedija opisa od Plitvica, Italije pa sve do Carigrada.³⁰

August Šenoa, velikan je hrvatske književnosti koji iza sebe ostavlja cijelo razdoblje nazvano „Šenoino doba“. Čitalačku publiku pridobio je visokim umjetničkim izričajem prenoseći im ideje veličanja nacionalnog duha. Kroz njegova djela utkane su priče hrvatske povijesti i estetične fabule. Ostavio je trag u većini književnih vrsta, a njegova putopisna djela su: *Hrvatski Semmering, Preko Jasenka i Ozalj-grad*. *Ozalj-grad* je netipična razglednica. Pisac daje informacije o dolasku i odlasku, detalje o prirodi, povijesti i zbivanjima na putu. U pjesmi *Na Ozlju gradu* povezuje minulu slavu i zatečeno stanje grada.³¹

Antun Gustav Matoš, hrvatski je pjesnik moderne koji je nacionalnoj književnosti ostavio i promišljanja o književnoj vrsti putopisa te dvije knjige *Vidici i putovi* i *Naši ljudi i krajevi* te tekst *Kod kuće*. Svojim djelima podario je putopisnoj literaturi legitimnost koja joj je trebala pišući o domovini, nostalgiji, romantičarski povezavši tradiciju i viđeno stanje posjećenoga dajući mu prepoznatljivi matoševski potpis.³²

Janko Polić Kamov svojom se putopisnom razglednicom *Iz Venecije (Fragmenti studije)* uvrstio na sami vrh književne avangarde. Dualnost njegova pisanja očituje se u modernističkom stilu i novinarskom formom. U Italiji opisuje društvene, političke i kulturne okolnosti.³³

Milan Begović na pragu između romantizma i modernizma piše svoju knjigu *Put po Italiji*. U njoj prikazuje anegdote s puta kao i dojmove iskusna i duhovita putnika. Hedonizam i snalažljivost, emocionalnost i ekstatičnost glavne su odrednice njegova djela.³⁴

Miroslav Krleža jedan je od najvećih hrvatskih pisaca 20. stoljeća. Okušao se u svim književnim vrstama te je putopisnu književnost oplemenio trima knjigama u kojima je tridesetak tekstova o putovanju. To su knjige: *Izlet u Rusiju, Knjiga studija i putopisa i Putovanja, sjećanja, pogledi*. Kritika se slaže da je njegov najbolji putopis *Izlet u Rusiju* gdje mu se stil pisanja pretače iz putopisnoga i memoarskoga sve do zbroja boja, zvuka i mirisa u egzaltaciji slikarstva koje je poslije razradio u knjizi *Povratak Filipa Latinovicza*. Putopisom *Izlet u Rusiju* odmiče

³⁰ DUDA, D.: **Putopisi**, Riječ, Vinkovci, 1999., pp. 326.-327.

³¹ Ibid., p. 327.

³² Ibid., pp. 327.-328.

³³ Ibid., p. 328.

³⁴ Ibid., pp. 328.-329.

se od uvriježene putopisne tradicije i svoj subjekt nijansira ekspresionistički i modernistički dajući i sentimentalne i frenetične opise viđenog.³⁵

Petar Šegedin izdao je dva putopisa *Na putu* i *Susreti*. U svojim putopisima stavlja naglasak na ono što je moderno u usporedbi s putopisnim žanrom. Naglašava liričnost, a propitivanjem svijesti i vanjskoga svijeta u djelu *Staromodni zapis iz Brugesa*, pisac otvara vrata i romanu i putopisu kao ravnopravnom književnom djelu.³⁶

Osim spomenutih književnika, hrvatska književna scena ima još mnoštvo autora putopisa, a to su: Stanko Vraz, Ivan Kukuljević Sakcinski, Franjo Horvat-Kiš, August Cesarec, Marijan Matković, Matko Peić, Dinko Štambak i drugi.

Da bi se znalo razumjeti i poštovati tuđu zemlju i kulturu, potrebno je upoznati ljude koji su u neposrednoj blizini i vlastitu kulturu. O tome svjedoče i svi nacionalni pisci i putopisci koji pokazuju koliko je hrvatska putopisna književnost bogata djelima iz različitih krajeva Hrvatske. Čitajući i putujući mjestima vlastitog zavičaja, može se pojmiti tuđi i u tom tuđem ili stranom vidjeti vlastiti. U toj se točki spoznaje ljubav prema vlastitoj pučini i želja za viđenjem drukčijeg horizonta.

Osim navedenih, hrvatska književnost obiluje nizom etabliranih suvremenih putopisaca, među kojima navodimo samo neke kao što su: Jasen Boko, Juraj Bubalo, Hrvoje Ivančić, Mladen Klemenčić, Robert Pauletić, Davor Rostuhar, Hrvoje Šalković, Dinko Telečan i dr.

Ovo potpoglavlje završava se mišlju Antuna Gustava Matoša koji i kritički i romantičarski ostavlja poruku svim generacijama: *Ta Hrvat ne poznaje još ni Hrvatske! Tko među nama pozna cijelu našu domovinu, njezine pitomosti i strahote, njene užase i njene divote? Tko može poznavati drugoga, ako ne pozna sebe; tko može upoznati svijet ako ne zna svoje otadžbine? Od svih putova najljepši su putovi hrvatski...*³⁷

³⁵ DUDA, D.: **Putopisi**, Riječ, Vinkovci, 1999., p. 329.

³⁶ Ibid., p. 330.

³⁷ BREŠIĆ, V.: **Hrvatski putopisi**, DIVIČ, Zagreb, 1996., p. 17.

4. PRIMJENA PUTOPISA U NASTAVI NJEMAČKOG JEZIKA

Koliko putopisi i putopisna književnost imaju svoje uporište u znanosti dokazuje činjenica da se implementiraju i u nastavi književnosti na hrvatskom jeziku, tako i u nastavi stranih jezika. Okosnica ovog poglavlja je u promatranju austrijskih i njemačkih putopisa u funkciji smanjenja i nadilaženja jezične barijere učenja stranog jezika.

Prema znanstvenom članku dr. sc. prof. Tomislava Krpana *Einsatz von Reiseberichten im Fremdsprachenunterricht der Fachrichtung Tourismus (Korištenje putopisa u nastavi stranih jezika u turizmu)* strukturirano se prikazuje didaktika književnosti, jezik putopisa te načini usvajanja riječi i forme suvremenog, aktivnog njemačkog jezika. Pod tim se misli na vještine govora i pisanja, rječnik, gramatiku, izgovor, pravopis, gramatički rad, vježbanje, kulturologiju, govor...³⁸ Naglašen je odgojno-obrazovani aspekt primjene putopisa gdje su i prikazani pojedini zadatci kojima se leksik putopisa brže ukorjenjuje u pamćenje za samostalnu uporabu studenta.³⁹

Studij turizma interdisciplinaran je te je učenje stranih jezika, njegove povijesti, kulture i književnosti u samoj srži te interdisciplinarnosti. Putopisi donose povijest, kulturu, gastronomiju, religiju, običaje i sl. te se mogu predstavljati na satovima književnosti stranog jezika u trima aspektima: lingvističkom, kulturnom i regionalnom. Lingvističkim pristupom studenti prijevodima dijaloga, usvajanjem novih riječi i razumijevanjem kontekstualnih značenja, pisanom i usmenom komunikacijom produbljuju svoje jezične sposobnosti. Kulturna komponenta u putopisima pa tako i u njihovoj primjeni u nastavi ključna je radi upoznavanja i prihvaćanja i vlastite i strane kulture, običaja i razmišljanja. Regionalni aspekt svakako se očituje i u kulturnoj komponenti putopisa gdje se strani tekstovi mogu predstaviti poput primjera u razumijevanju vlastitog jezika.⁴⁰ Odabir tekstova putopisa za rad potrebno je prilagoditi dobi učenika i studenata te razini njihova znanja stranog jezika.⁴¹

Putopisi i putopisna književnost u funkciji podučavanja stranog jezika temelji se na poticanju učenika i studenata na razmišljanje i opažanje konstrukta rečenice, stila pisanja, pobuđivanja mašte i stvaranja ideja.⁴² Uz sve navedeno, putopis razvija interkulturene kompetencije te stvara

³⁸ KRPAN, T.: *Einsatz von Reiseberichten im Fremdsprachenunterricht der Fachrichtung Tourismus*, Strani jezici i turizam, Zbornik radova, Zadar, 2020., p. 77.

³⁹ Ibid., p. 87.

⁴⁰ Ibid., pp. 76.-77.

⁴¹ Ibid., p. 80.

⁴² Ibid., pp. 80-81.

čitalačku publiku koja razumije, promišlja i uživa u pisanoj riječi.⁴³ Primjer takvih putopisa su: *Zwanzig Lewa oder tot: Vier Reisen (Dvadeset Leva ili smrt: četiri putovanja)* austrijskog pisca Karla-Markusa Gaußa i *Ich bin dann mal weg: Meine Reise auf dem Jakobsweg (Odlazim, moje putovanje na Put sv. Jakova)* njemačkog pisca Hapea Kerckelinga o kojima će se više govoriti u sljedećim poglavljima.

Danas je neophodno prikazati i istraživati teoretski aspekt razvijanja i promocije književnosti s naglaskom na putopise na satovima stranih jezika, donosi primjere dobre prakse i prijedloge o podučavanju, također, postavljati pitanje o tome kako profesori jezika i književnosti i njihovi studenti mogu pristupiti putopisnim tekstovima. *Jezična predavanja razlikuju se od usvajanja prirodnog jezika po tome što se planiraju i kontroliraju.*⁴⁴

Profesor stranog, u ovom slučaju, njemačkog jezika i književnosti mora biti ujedno i čitatelj koji zna prepoznati kada je odabrani putopis pogodan za određenu skupinu studenata, njihovu jezičnu i literarnu naobrazbu i što svaki pojedini student iz tog putopisa može usvojiti i razumjeti. Iz perspektive profesora potrebno je kontrolirati i planirati svaki pojedini sat, no postavlja se pitanje je li znanstveni članak u teoriji pogodan za praktičnu izvedbu.

Kako kontrolirati i planirati književnost? Svakako mora se govoriti i o primjeni putopisa u nastavi njemačkog jezika te naglasiti dvije uloge književnosti. Jedna je korištenje književnosti i putopisa kao oruđa za poboljšanje gramatičke i govorne vještine studenta, dok je druga nešto manje zastupljena –uživanje u književnosti na stranom jeziku. Čitanjem putopisa na izvornom jeziku ne samo da se saznaju svi prethodno navedeni čimbenici interkulturalnosti već se i prihvaća ljepota i težina originalnog teksta naspram prijevoda. Književnost nije potrebno analizirati, književnost je potrebno doživjeti. Svaki profesor planira i kontrolira svoja predavanja, no ovdje se ne želi dati samo prikaz navedenog teoretskog i znanstvenog pristupa iz perspektive profesora njemačkog jezika i književnosti jer postoje dva faktora koje upotpunjuju primjenu putopisa u nastavi stranog tj. njemačkog jezika koji se mogu prikazati jedino iz perspektive studenta njemačkog jezika.

Energetski odjek ili povratna informacija i samopouzdanje o prenesenom znanju dva su bitna čimbenika kojim teoretski dio dobiva svoje praktične argumente. Kako implementirati zadatke

⁴³ KR PAN, T.: *Einsatz von Reiseberichten im Fremdsprachenunterricht der Fachrichtung Tourismus*, Strani jezici i turizam, Zbornik radova, Zadar, 2020., p.92.

⁴⁴ Sprachunterricht unterscheidet sich vom natürlichen Fremdspracherwerb dadurch, dass er geplant und gesteuert ist. Ibid., p.78.

i čitanje putopisa ako sami studenti ne čitaju, čemu morfološki i semantički pristup ako studenti i ne razumiju značenje riječi? Bit profesora jezika i književnosti nije u pojašnjavanju samih zakonitosti jezika i obrađivanja knjiga, već je bit u sigurnom vođenju kroz živu materiju i uvjerenje da student samostalno može razumjeti pročitano, bez stvaranja književnog elitizma gdje su neki žanrovi i knjige superiornije ili inferiornije. Povratna informacija studenta ili sami energetski odjek koji se ne prepoznaje i ne mora biti u ocjeni jedan do pet, već u kritičkom promišljanju i zajedničkom razgovoru profesora i studenata, jedan je od glavnih odlika uspješne pedagogije. Zadaće, prijevodi, zadatci, primjena tekstova, putopisa i vježbanje rečenica najbitnije je što profesor može dati svom studentu jer nakon takve poduke student ne samo da ima znanje već posjeduje samopouzdanje u vlastite jezične vještine. Takav student će sam posegnuti za putopisom i knjigom na stranom, tj. njemačkom jeziku, samostalno će aktivno i pasivno sudjelovati u suživotu jezika jer spoznanje da svaki napor koji je uložen u prijevod, gramatiku i čitanje, iz početnika ga je izbrusilo u govornika.

5. USPOREDNA ANALIZA ODABRANIH AUSTRIJSKIH I NJEMAČKIH PUTOPISA

Suvremeni austrijski književnik Karl-Markus Gauß u putopisu *U šumi prijestolnica* svojim putovanjima i pisanju o njima ističe uvijek zasebno, na prvi pogled nevidljivo. I ružno i oku promatrača lijepo „drvo“ pojedinih gradova.

Putujući po Francuskoj, Beogradu, Italiji (Napulj), Rumunjskoj, Poljskoj, Češkoj, Belgiji, Arnstadtu, tj. po prijestolnicama Europe otkriva svom čitatelju tajne koje ne pišu u brošurama. Tajne koje su otkrivene samo znalačkom oku vješta putnika koji putuje ponekad na ista mjesta ne bi li naišao na sebe mlađeg i drukčijeg, a ponekad na nova mjesta kako bi upoznao stare stvari, građevine i ljude o kojima povijest vješto piše perom pobjednika.

Putopis stilom ne ostavlja čitatelju rezignaciju misli, već potiče na promišljanja egzistencijalističkih ideja. Ne donosi se ideja mjesta kao površno ispričana pripovijetka o povijesti, kulturi i ljudima.

Pisac ide na put svojom osobnom i imaginarnom Europom kroz čije slike, građevine, tvrđave, pjesnike, Rome, pse lutalice, lutke, redovnike, kuhinju, jelo i grimase zapravo čitatelju nakon svakog poglavlja ostavlja rezime povijesti i kulture te poučava: *Najteža je borba u životu ipak ta da se ne postane ogorčenim.*⁴⁵

Imam riječi koje ne izgovaram, jednom, kad zašutim, glasno će progovoriti – ovim riječima autor citira Petera Motzana.⁴⁶ Te riječi kao vječni trag ostaju u književnosti te odzvanjaju na mjestu gdje je putopisac ugledao među „drvećima“ cijelu šumu prijestolnica.

Karl-Markus Gauß donosi čitatelju jednu zbirku ružne ljepote marginaliziranih zemalja našeg kontinenta u putopisu *Zwanzig Lewa oder tot: Vier Reisen (Dvadeset Leva ili smrt: četiri putovanja)*.

Dok je *U šumi prijestolnica* autorov stil romantičarsko objektivan, prijateljski i srdačno upoznaje strance i čitatelju pokazuje dječjačku sreću upoznavanja šarma metropola, u *Zwanzig Lewa oder tot: Vier Reisen (Dvadeset Leva ili smrt: četiri putovanja)* otkriva sve negativne strane zemalja koje imaju puno za dati, a malo za ostaviti. Zemalja koje su uvijek bile nečije

⁴⁵ GAUß, K.M.: *U šumi prijestolnica*, Fraktura, Zagreb, 2016., p. 211.

⁴⁶ Ibid., p. 114.

mrvice većeg komada kolača. Zemalja u kojima su Romi simbol za bogastvo, a povijest simbol za rat.

Stil Karla-Markusa Gaußa kroz čitavu je knjigu intelektualno superioran što odražava i njegovo mišljenje o zemljama siromaštva, Roma i granica. Rodom iz Salzburga, a porijeklom iz Vojvodine čitatelja uhvati nesprennog u toj igri jačeg i potlačenog.

U djelu *Die toten Mädchen von Futog (Mrtve djevojke iz Futoga)* putuje iz osobnih razloga, a smrt majke prikaz je sjedinjenja s korijenima, iako navodi da zamisao koju je imao u sebi, nije želio realizirati posjetom majčinog grada.⁴⁷ U maniri Prousta završava djelo radeći zgradu osjećaja smatrajući: *Ako biste ovdje tražili svoje djetinjstvo, bilo bi teško pronaći točku na kojoj biste se mogli orijentirati pogled na ulicu, između kuća, na pustoš koje bi mogao pokrenuti vaše pamćenje.*⁴⁸

Die Augen von Zagreb (Oči Zagreba) putopis je s dvama svjetonazorima i dvama gledištima. Više će se o ovom putopisu reći u potpoglavljima o povijesti i kulturi.

U djelu *Bulgarien, im Museum der ausrangierten Zukunft (Bugarska, u muzeju odbačene budućnosti)* čitatelj otkriva sam naslov djela koji se može sumirati u tri lajtmotiva: Dunav, Romi i književnost.

Karl-Markus Gauß putujući kroz marginalizirane, siromašne zemlje koje su opterećene ratovima, „toliko bogatim teškim zločinima“⁴⁹ u maniri Prousta, Camusa i Kafke čitatelju ostavlja pregršt znanja, zanimljive anegdote i samu želju za posjetom dijametralno različitih zemalja od onih u putopisu *U šumi prijestolnica*.

U ovom putopisu otkriva i sam razlog svojih putovanja: (...) *To je i razlog zašto toliko volim putovati, jer uvijek naiđem na nekoga negdje kakav sam nekad bio ili kojeg sam zaboravio da bih to volio postati.*⁵⁰

Hans (Hape) Peter Wilhelm Kerkeling Nijemac je , umjetnik, pušač, komičar, gledatelj, autor, glasač, slušatelj, kupac, hodočasnik...⁵¹ Putopisom *Ich bin dann mal weg: Meine Reise auf dem Jakobsweg (Odlazim: Moje putovanje na put Sv. Jakova)* predstavlja svoje hodočašće u

⁴⁷ GAUß, K.M.: **Zwanzig Lewa oder tot: Vier Reisen**, Paul Zsolnay Verlag, Wien, 2017., pp. 76-77.

⁴⁸ Wer hier seine Kindheit suchte, hätte es schwer, einen Punkt zu finden, an dem er sich orientieren könnte, einen Blick in die Straße, zwischen die Häuser, auf eine Brache, der seine Erinnerung anstoßen könnte. Ibid., p. 94.

⁴⁹ an schlimmen Verbrechen so reichen Krieges ibid., p. 131.

⁵⁰ (...) ich reise auch deswegen so gerne, weil ich in der Fremde immer irgendwo auf den stoße, der ich einmal war oder der ich, ehe ich es vergessen hatte, gerne geworden wäre. ibid., p.167.

⁵¹ KERKELING, H.: **Ich bin dann mal weg: Meine Reise auf dem Jakobsweg**, MALIK, München, 2006., p. 22.

Camino de Santiago (Put sv. Jakova). Putopis započinje pitanjem „Wer bist du?“ (Tko si?). Hape Kerkeling samim nabranjem svega što jest utvrđuje da ne zna tko je, vjeruje li u Boga ili svojom komičarskom notom propitkuje vjeruje li Bog u njega.⁵²

Kroz skladne i pitoreskne gradiće Španjolske, krš, vlagu i sparinu neprohodnih dijelova puta hodočašća, Hans Kerkeling upoznaje zanimljive ljude, obilazi loše opremljene hostele i hotele, restorane s nejestivom gastronomskom ponudom i duboko zadire u pitanje vlastite važnosti i važnosti Boga. Što više pješaci i tjera sebe do granice pucanja, u autoru se javlja misao nisu li Bog i on dvije strane istog novčića.

Stilom pisanja vrlo je različit od Karla-Markusa Gauša. S malenim turističkim vodičem kojeg iščitava kao Bibliju i vlastitom pojavom s velikim šešireom s kojim više nalikuje liku iz crtanog filma, autor donosi pregršt nezgodnih epizoda predstavljene na duhovit način. Povijesni prikaz događaja i mjesta u putopisu jako su malo zastupljeni te ih sam autor donosi kao usputne komentare čitajući podatke iz turističkog vodiča. Ovaj putopis riznica je razmišljanja Hapea Kerkelina o životu, kulturi ljudi, religiji i samome sebi. Produhovljeni prikaz klerikalnih tajni hodočašća u Santiago de Compostela autor predstavlja uz prepletanje smiješnih i bolnih epizoda, osobnih iskustava i novog prijateljstva stečenih na ovom životno mijenjajućem putovanju.

Hape Kerkeling uživa medijsku popularnost u Njemačkoj zbog svoga posla komičara, glumca i TV voditelja te u putopisu iznosi poneke događaje iz života. Rođendanska zabava Otta Waalkesa⁵³ koja je posljedično za autora bila prekretnica u razvoju karijere, savjeti njegove bake, odlazak na natjecanja⁵⁴ i posjećivanje bolnice za tumore kako bi tim ljudima priredio komičarski show,⁵⁵ samo su crtice koje su autoru u toku misli na hodočašću traganja za Bogom i/ili samim sobom: *Ovo nije moja biografija, ovo je Put sv. Jakova iako se čini da je na isti način gotovo isti!*⁵⁶ – tim riječima pisac daje čitatelju do znanja da ovakve isprekidane crtice samo naglašavaju dojam krucijalne važnosti jednog od tri najvažnija hodočasnička puta u kršćanstvu. Upravo suprotno Karl-Markus Gauß svojim putopisima čitatelju ne daje malu povijest života, već tehnikom *in medias res*, u središte stvari stavlja sadašnjost i posjećene

⁵² KERKELING, H.: **Ich bin dann mal weg: Meine Reise auf dem Jakobsweg**, MALIK, München, 2006., p. 22.

⁵³ Ibid., p. 55.

⁵⁴ Ibid., p. 54.

⁵⁵ Ibid., p. 206.

⁵⁶ Aber dies ist nicht meine Biografie, dies ist der Jakobsweg. Auch wenn das in vielem beinahe ein-und dasselbe zu sein scheint! Ibid., p. 59.

zemlje i vlastitu interpretaciju zemalja i u *Zwanzig Lewa oder tot: Vier Reisen (Dvadeset Lewa ili smrt: četiri putovanja)* i *U šumi prijestolnica*.

Usporedbom dvaju putopisa austrijskog putopisca Karla Markusa Gaußa s putopisom njemačkoga autora Hape Kerkeling u sljedeća dva potpoglavlja prikazat će se njihovo gledanje na povijest, kulturu, jezik, ljude, opisat će se svjetonazor i gledanje na života i smrt, na sasvim oprečnoj strani.

Karl-Markus Gauß putopisac je i feljtonist koji u maniri velikih svjetskih književnika čitatelju donosi i svijetlu i mračnu stranu posjećenih zemalja. Hape Kerkeling je prije svega komičar i televizijsko lice koji zbog osobnih razloga odlazi na hodočašće. Zapisuje svoja razmišljanja u bilježnicu koja biva pretvorena u knjigu.⁵⁷ Autor Kerkeling svojim hodočašćem donosi promišljanje o Bogu, životu i smrti na subjektivan i smiješan način, dok čitanje Gaußovih putopisa iziskuje kod čitatelja prethodno znanje povijesti i kulture.

Karl-Markus Gauß posjeduje intelektualnu moć kod svojih čitatelja tjerajući ih istražiti nepoznato u njegovom pisanju, dok Kerkeling svoje čitatelje nasmijava te podsvjesno navodi da s njim propješače Put sv. Jakova i prijeđu granicu profanog i sakralnog.

Sve posjećene zemlje različite su i svaki pisac će ih drukčije opisati, a zbog toga su i teme putopisa različite. Usprkos tomu moguće je gradirati opise povijesti, kulture i ostalih posebnosti u sva tri odabrana putopisa. *U šumi prijestolnica* šarm metropola, zavidna kultura i pobjednička prošlost može se iščitati iz svakog retka. *Zwanzig Lewa oder tot: Vier Reisen (Dvadeset Lewa ili smrt: četiri putovanja)* donosi bijedu zemalja marginalizirane prošlosti, ali i kulturu života u takvim zemljama. U *Ich bin dann mal weg: Meine Reise auf dem Jakobsweg (Odlazim, moje putovanje na Put sv. Jakova)* prolazi se kroz dvadeset i devet etapa Puta sv. Jakova kroz Španjolsku te se povijest saznaje iz autorova vodiča, kultura se upoznaje kroz oči autora uz kojeg slijedi neizostavni „Erkenntnis des Tages“⁵⁸ (saznanje dana) koje zaokružuje ovo putopisno traženje Hapea Kerkelinga.

Obojica autora pišući u prvom licu mogu postati nepouzdana autori zbog subjektivnosti prikaza, no ono što putopis i čini književnom vrstom upravo je piščeva smionost k davaju svoga svjetonazora. Stoga se može zaključiti da, iako i Gauß daje svoje kratke osvrtne na kraju posjeta svake zemlje, on je objektivniji autor koji poprima dimenzije učitelja koji svoga čitatelja uči

⁵⁷ KERKELING, H.: *Ich bin dann mal weg: Meine Reise auf dem Jakobsweg*, MALIK, München, 2006., ibid., p. 192.

⁵⁸ Ibid., p. 23.

povijesti i kulturi pojedine zemlje. S Hapeom Kerkelingom čitatelj može predočiti težinu Puta sv. Jakova. Pitanje samog autora Hapea Kerkelina „Wer bist du?“ (Tko si ti?) indirektno se nameće i čitatelju koji razmišlja o Bogu, religiji, životu i smrti. Obojica prikazuju novi pogled na zemlje o kojima pišu i čitatelju bude želju za upoznavanjem povijesti, kulture i ostalih posebnosti tih zemalja.

Na koje načine Gauß i Kerkeling pišu o povijesti, promatraju kulturu, religiju, umjetnost, običaje i različite druge specifičnosti odabranih putopisa detaljnije će se opisati u sljedećim potpoglavljima.

Čitajući putopise Karla-Markusa Gaußa i Hapea Kerkelina jedan za drugim čitatelj može zaključiti kako se obojica nadopunjuju kao dijelovi slagalice. Pojedina anegdota, problemi na putu i osjećaji tijekom putovanja kojima Gauß ne pridaje preveliku pažnju, Kerkelingu su takvi segmenti u središtu pisanja, a povijesni događaji pomalo ostaju u pozadini kao argument za prethodni satirični i filozofski stil pisanja.

Ono što je obojici autora zajedničko, o čemu će se u nastavku rada govoriti, odnos je prema njemačkom jeziku, stavu i razgledavanju Beča kao prijestolnice kulture i osjećaju pripadanja zemljama njemačkog govornog područja, Austriji i Njemačkoj. Stil pisanja Gaußovih putopisa odražava se i u psiho-sociološkom seciranju društva i običaja posjećenih zemalja. Izdvajanjem određenih dijelova teksta pokušat će se detaljnije prikazati način na koji oba autora prenose znanje viđenog svojim putopisima dok istovremeno formiraju nova saznanja te stavove o putovanju, kulturi i povijesti posjećenih zemalja.

5.1. Prikaz povijesti i povijesnih događaja u odabranim austrijskim i njemačkim putopisima

Upravo Karl-Markus vodi svog čitatelja u avanturu, smiono mu servirajući poznatu povijest, ugledne pjesnike u ulice gradova koje su jednom igrale ulogu sudca u vječitim igrama moći, buntovništva i religije. Autor donosi povijest religije kroz ratove i groblja smatrajući da je mjesto uistinu posjećeno tek kad se posjeti njegovo groblje.⁵⁹ Čitatelja vješto vodi za ruku po različitim krajolicima i povijesnim razdobljima posjećene zemlje u kojoj njegovo subjektivno znanje ostavlja trag na impresiji grada.

U *Meine moldawische Sehnsucht (Moja moldavska čežnja)* opisuje razna mjesta u kojima ima toliko ekspresivne simbolike, opisuje ljude i njihovo srdito ponašanje, razumljivo i na različitim jezicima te izgled stanovnika zemlje u kojoj je previše novca, a premalo ujedinjenosti. Stapajući ljepotu „toka pjesme i povijesti“ zemlja doživljava razdor i igranje granične straže Unije.⁶⁰ Pišući o povijesti Moldavije, Gauß ističe vladara Stefana Velikog i moldavski otpor velesilama: *U 15. stoljeću, vojvoda Štefan cel Mare, Stefan Veliki, formirao je državu iz Kneževine Moldavije, koja se znala afirmirati protiv velikih sila Poljske, Mađarske i Osmanskog Carstva. Osim teritorija Vltave, njegova se zemlja proširila i na velika područja koja danas pripadaju Rumunjskoj i Ukrajini.*⁶¹

Mnogi putopisci u svojim djelima neizostavno raspravljaju i o jeziku. Tako K. M. Gauß govoreći o Zagrebu govori i o jeziku, daje pregled reforme jezika za koju se zalagao Petar Preradović, pjesnik i general, smatrajući da ujedinjenje zajedničkog jezika Slavena donosi bratstvo i jedinstvo. Svom čitatelju autor vješto ostavlja i neiscrpno veliko enciklopedijsko znanje na primjeru posjeta Galeriji Matice srpske: *Na Balkanu gotovo da i nema nacije čija najvažnija kulturna udruženja i institucije nisu osnovane u Budimpešti ili Beču, to jest u metropolama Habsburške Monarhije; i prva gramatika, poput prvih rječnika gotovo svih slavenskih jezika, napisani su u Beču, odakle su se generaciju ili dvije kasnije vratili u gradove naroda i narodnosti u nastajanju i postali oružje protiv vladavine Hasburga.*⁶²

⁵⁹ GAUß, K.M.: *U šumi prijestolnica*, Fraktura, Zagreb, 2016., p. 188.

⁶⁰ GAUß, K.M.: *Zwanzig Lewa oder tot: Vier Reisen*, Paul Zsolnay Verlag, Wien, 2017., pp.57-58.

⁶¹ Der Wojwode Štefan cel Mare, Stefan der Große, formte im 15. Jahrhundert aus dem Fürstentum Moldau, einen Staat, der sich gegen die beutegierigen Großmächte Polen, Ungarn und das Osmanische Reich zu behaupten wusste. Sein Land erstreckte sich außer auf das Territorium der Moldau auch auf weite Gebiete, die heute zu Rumänien und zur Ukraine gehören. Ibid., p. 16.

⁶² Es gibt fast keine Nation auf dem Balkan, deren wichtigste Kulturvereine und Institutionen nicht in Budapest oder Wien, also in den Metropolen der habsburgischen Monarchie, gegründet worden wären; und die erste Grammatik wie die ersten Wörterbücher fast aller slawischen Sprachen wurden in Wien geschrieben, von wo sie

Šećući Beogradom, prijestolnicom Srbije, Gauß dopušta da mu spomenik Ive Andrića i ulica Bulevar kralja Milana kojoj daje epitet jedne od najzanimljivijih ulica u Europi ispriča povijesnu priču: *Na Bulevaru kralja Milana pristutno je sve što svjedoči o srpskoj povijesti i njezinim proturječjima: dvorci suparničkih kraljevskih dinastija koje su Srbiji u devetnaestom stoljeću priuštile par prosvijećenih i mnoštvo despotskih kraljeva i jedva jednoga koji je umro prirodnom smrću, a nije izboden nožem, ustrijeljen, dignut u zrak bombom... ulica, park, kuća pisca koji je u svojim kronikama izvještavao o svim grozotama koje su se činile jugoslavenskim narodima i koje su oni jedni drugima činili (...).*⁶³

Povijest Domovinskog rata pisac karakterizira riječima: *Etniziranje antifašizma bila je važna etapa prema ratu, koja i danas, godinama nakon strašnog sukoba, sprečava mnoge Hrvate i Srbe da priznaju zločine koji su počinjeni u njihovo ime i priznaju patnju drugih jer se fašizam uvijek može pripisati drugoj naciji kao njen navodno nacionalni karakter, a humanizam naprotiv uknjižiti kao trajno pozitivan saldo na vlastitom računu.*⁶⁴ Tako se Karl-Markus Gauß prisjeća, u dijelu putopisa *Die Augen von Zagreb (Oči Zagreba)*, ratnog izgleda Zagreba koji opisuje: *Užas je i dalje bio u ljudima, ali u nekima je bio i užas kako se brzo njihov grad navikao na izvanredno stanje, što je prouzrokovalo neku vrstu stalne uzbune. Rat je završio pobjedonosno, ali država se ideološki nadogradila i iz društvenog života oblikovala nacionalni život.*⁶⁵

U ponovnom posjetu gradu Zagrebu današnjice, Gauß povlači paralelu između povijesti rata i svoga viđenja Zagreba tvrdeći: *Zastao sam na Strossmayerovoj šetnici, obloženoj drvećem kestena, opremljenoj udobnim klupama i čuvajući nešto poput romantičnog izgleda starog Agrama, kako bih pogledao donji grad sa crvenim krovovima.*⁶⁶

„Der Kroate aller Kroaten“⁶⁷ (Hrvat svih Hrvata) pridodaje Gauß opisujući spomenik banu Josipu Jelačiću u centru Zagreba s mišlju da sablja ne pokazuje na Budimpeštu, već na Beograd.

in die Städte der erwachenden Nationen und Nationalitäten zurückkehrten und ein, zwei Generationen später zu Waffen gegen die Herrschaft Hasburgs wurden. Ibid., p. 81.

⁶³ GAUß, K.M.: **Zwanzig Lewa oder tot: Vier Reisen**, Paul Zsolnay Verlag, Wien, 2017., pp. 30.-31.

⁶⁴ Ibid., p. 40.

⁶⁵ Der Schrecken saß noch in den Leuten, aber in machen von ihnen saß auch der Schrecken darüber, wie rasch sich ihre Stadtan den Ausnahmezustand gewöhnt hatte, der über sie eine Art permanenter Alarmbereitschaft verhängte. Der Krieg war siegreich zu Ende geführt, aber der Staat hatte ideologisch aufgerüstet und aus dem geellschaftliche ein nationales Leben geformt. Ibid., p. 115.

⁶⁶ Auf der Strossmayer-Promanade, die von Kastainenbauem gesäumt wird, mit bequem Bänken möbliert ist und so etwas wie die romantische Anmutung des alten Agram konserviert, hielt ich inne, um auf die Unterstadt mit ihren roten Dächern zu schauen. Ibid., p. 129.

⁶⁷ Ibid., p. 118.

Šeta Mirogojem ne bi li saznao nešto više o Ljudevitu Gaju, prikazuje monopol nad kazališnim građevinama koje su Helmer i Fellner ostavili i na Hrvatskom narodnom kazalištu te prstenastom konstrukcijom spaja i vraća zamisao s početka na rezultat radnje o Zagrebu prije i poslije rata.

Opisuje povijest rata i njegov utjecaj na građevine i na ljude zaključivši: *Ušetao sam u grad, a moj gorki bijes ponovno je narastao zbog toga što su malo nacionalisti znali o povijesti svog naroda.*⁶⁸

Putujući kroz Sélestat ili Schlettstadt, koji je u povijesti bio njemački grad te je postao izvorom borbe između Njemačke i Francuske, pisac primjećuje odnos povijesti i jezika. Prastari njemački dijalekt *elsässerditsch* koji se mogao čuti kod starijih stanovnika grada, povijesno se razmatra kao dijalekt/jezik: *koji nije bio prikladan za komunikaciju s Nijemcima iz Njemačke, već bijaše regionalni jezik u kojem je posebna povijest njihove pokrajine postala riječju i zvukom.*⁶⁹

Mala povijest jednoga naroda u putopisu je iskazana kao liričan prikaz autorova suosjećanja citatom o Šlonzacima: *Šlonzaci su žalostan narod, veli legenda, koja je državu nacionalno oboružala, potisnula u defanzivu kao u svijet izgubljene provincijalce preko kojih je prohujala povijest.*⁷⁰ Osim o Šlonzacima, pisac upoznaje svoga čitatelja i sa Šlesima karakterizirajući njihovu prošlost i sadašnjost: *Kao i u mnogim drugim regijama i gradovima Europe koje su, na zajednički interes, naseljavale i obilježavale razne nacionalnosti, i one u Šleskoj više su živjele jedne kraj pokraj drugih nego jedne s drugima.*⁷¹

Povijesni identitet Moldavije i njezinih stanovnika tumači kroz smaknuće diktature i jezičnu potrebu za maternjim jezikom: *Hrabri ljudi koji su svrgnuli diktaturu odmah su učinili najgluplju stvar koju su mogli učiniti u demokraciji: pokušali su preokrenuti staru jezičnu nepravdu koja se njima i njihovim roditeljima dogodila i okrenuti je protiv svojih ruskih susjeda. U sovjetska vremena oni Moldavci koji su svojim latiničnim pismom inzistirali na*

⁶⁸ Ich schritt in die Stadt hinunter, und es wuchs in mir wieder einmal der bittere Zorn darüber, wie wenig gerade die Nationalisten von der Geschichte ihrer Nationen wussten. GAUß, K.M.: **Zwanzig Lewa oder tot: Vier Reisen**, Paul Zsolnay Verlag, Wien, 2017., p. 131.

⁶⁹ GAUß, K.M.: **U šumi prijestolnica**, Fraktura, Zagreb, 2016., p.74.-75.

⁷⁰ Ibid., p. 136.

⁷¹ Ibid., p. 123.

rumunjskom jeziku smatrani su buržoaskim nacionalistima, iako su samo zagovarali pravo čovjeka na njegov materinji jezik.⁷²

Dio putopisa *Bulgarien, im Museum der aus rangierten Zukunft* (Bugarska, u muzeju odbačene budućnosti) sažima povijest pjesmom ustanka nastalom događajem kada je Hristo Botev skočio s austrijskog broda Radetzky 1876. godine i pokrenuo pobunu protiv Osmanlija: *Prije nego što je Botevov pokrenuo ustanak, društvo mladića koji su se usudili sanjati o slobodi, ali i zaljubljeni u ideju da trpe smrt, napisao je pjesmu Moja molitva.*⁷³

Citat potvrđuje stil pisanja autora koji ne reproducira već poznate povijesne podatke. Štoviše, podatke apstrahira u pamtljivu legendu, dajući djelu znanstvenu i prozaičnu stranu priče.

Susrećući se s mnoštvom ljudi u zemljama i upoznavajući njihove jezike, Gauß dolazi do zaključka o povijesti jezika. Jezici su živa tvorevina, sa svojim zakonitostima, a ono što ih čini posebnima jesu ljudi koji ga pričaju te mnoštvo različitih dijalekata. Razvoj dijalekta i jezika u europskoj povijesti zrcali se u odumiranju pojedinih dijalekata, dok su drugi dijalekti udarili kamen temeljac u stvaranju nacionalnih jezika.⁷⁴

*Što ste vi – bili smo mi, što smo mi – bit ćete i vi*⁷⁵ – u ovom citiranom natpisu Kapucinske grobnice spaja se prošlost i budućnost, mjesto finije tišine koja odzvanja među predugo mrtvima. Grobovi će svima biti iste veličine, možda je naša budućnost samo modernija kopija prošlosti. Gauß citirajući natpis grobnice ostavlja čitatelju moć da i on bude pripovjedač o tome kako daleka povijest može postati bliska budućnost.

Pisac Gauß i njegov čitatelj razumiju da bremenita povijest, opterećena sadašnjost i nepoznata budućnost, zapravo je pripovijest gradova o kojima se zaključuje: *Bilo je to kao da je stvarnost spremna potvrditi ispričane priče.*⁷⁶

Hans (Hape) Kerkeling u svom putopisu *Ich bin dann mal weg: Meine Reise auf dem Jakobsweg* (Odlazim, moje putovanje na Put sv. Jakova) povijesni osvrt na mjesta putovanja

⁷² Die tapferen Leute, die die Diktatur stürzten, haben in der Demokratie sogleich das Blödeste gemacht, was sie tun konnten: Sie versuchten das alte sprachpolitische Unrecht, das ihnen und ihren Eltern wiederfahren war, umzudrehen und es gegen ihre russischen Nachbarn zu wenden. Zu sowjetischen Zeiten galten jene Moldawier, die auf der rumänischen Sprache mit ihrer lateinischen Schrift beharrten, als bourgeoise Nationalisten, wiewohl sie doch nur das Recht des Menschen auf seine Muttersprache verfochten. GAUß, K.M.: **Zwanzig Lewa oder tot: Vier Reisen**, Paul Zsolnay Verlag, Wien, 2017., p. 33.

⁷³ Ehe Botev den Aufstand entfesselte, ein Unternehmen tollkühner Jünglinge, die von der Freiheit träumten, aber auch in die Idee verliebt waren, für sie den Tod zu erleiden, hatte er das Gedicht Mein Gebet verfasst Ibid., p.156.

⁷⁴ Ibid., p. 134.

⁷⁵ Ibid., p. 93.

⁷⁶ Es war, als zeigte die Wirklichkeit sich bereit, die Geschichten, die erzählt werden, zu bestätigen. Ibid, p. 100.

minimalizira, prepričava samo ono što već piše u njegovom vodiču i na šaljiv način poručuje svom čitatelju kako će u putopisu naglasak biti na razvoju odnosa s ljudima, samim sobom i Bogom.

Kroz citat će se prikazati način na koji Hape Kerkeling doživljava povijest: (...) *Dolazim do poznatog Roland izvora, u neposrednoj blizini otvorene španjolske granice, gdje se vitez Roland borio tako hrabro, ali neuspješno protiv Baska ili su to bili Mauri? Čak je i Karlo Veliki trebao piti iz izvora. Za takve povijesne nijanse, međutim, sada imam malo želje – žedan sam. Prema Brechtu prvo dolazi piće, a zatim obrazovanje.*⁷⁷

Budući da Kerkeling odlazi na hodočašće, povijesni segment baziran je i na legende koje se vežu uz pojedine posjećene crkve i mjesta. Katedrala *Santo Domingo de la Calzada* opisana je legendom o Sv. Domingu koji je, na molbu oca čiji je sin bio nepravедno optužen na smrt za krađu, izjavio da ako je sin nedužan, da će i njegov pijetao na tanjuru oživjeti. Trenutak poslije izjave, pijetao je oživio, a pravda je bila zadovoljena. Autor Kerkeling svoju skeptičnost o kredibilitnosti priče iznosi komentarom: *Lijepa priča, jedna od mnogih varijacija, ali vjerujem da se može opravdano pobuditi sumnja u istinu. Isuse, tko to izmišlja i prije svega tko vjeruje u to?*⁷⁸

*Osjećam se kao narod srednjeg vijeka koji je imao te naivne karte svijeta, na kojima su nedostajali čitavi kontinenti, a zemlja je bila predstavljena kao disk. Moja karta naivnog duhovnog svijeta izgleda slično i opisuje ono za što do sada sumnjam.*⁷⁹ Ovim se citatom potvrđuje smisao autorova stajališta o spoznaji samoga sebe i stavljanju težišta u putopisu na sadašnjost u odnosu na povijesni prikaz događaja.

U putopisu, unatoč usputnom objašnjenju povijesti, nailazi se na povijesne opise grada kao što je Sahagún. Autor opisuje grad koji krasi monumentalne građevine rimskog doba do baroka. Dodir arapskog doba očituje se u spomenicima te daju gradu izgled male Meke. Kraj procvata

⁷⁷ (...)komme ich an die berühmte Rolandsquelle, ganz in der Nähe der offenen spanischen Landsgrenze, dorthin, wo Ritter Roland sich so wacker, aber erfolglos gegen die Basken- oder waren es die Mauren?- geschlagen hat. Schon Karl der Große soll aus der Quelle getrunken haben. Für solche historischen Spitzfindigkeiten habe ich jetzt allerdings weing Sinn-ich habe Durst. Frei nach Brecht kommt erst das Trinken, dann die Bildung. KERKELING, H.: **Ich bin dann mal weg: Meine Reise auf dem Jakobsweg**, MALIK, München, 2006., p. 27.

⁷⁸ Nette Story, eine von vielen Varianten, aber ich glaube, man darf berechnete Zweifel am Wahrheitgehalt anmelden. Herrje, wer denkt sich so was aus, und vor allem, wer glaubt das? Ibid., p. 79.

⁷⁹ Ich komme mir vor wie die Menschen des Mittelalters, die diese naive Weltkarten besaßen, auf denen ganze Kontinente fehlten und die Erde als Scheibe dargestellt wurde. Meine naive spirituelle Weltkarte sieht ähnlich aus und beschreibt das, was ich bisher zu ahnen glaube. Ibid., p. 116.

grada bio je potkraj 18. stoljeća. Autor nadodaje kako sve nakon 18. stoljeća u gradu izgleda nebajkovito.⁸⁰

Također, takav se prikaz očituje i u opisu biskupske palače u Astorgi u kojoj pisac sam zamišlja povijesne zgode: (...) *Biskupska palača koju je zamislio Antonio Gaudí, a izgrađena između 1889. i 1913. u neogotičkom stilu. Ovaj episkopal Palacio bajkovite je ljepote.*⁸¹ *Mogao sam zamisliti da je Gaudí koristio cimet u zglobovima prilikom gradnje ove biskupske palače (...)*⁸².

Hape Kerkeling svojim putopisom ne daje svom čitatelju detaljan osvrt povijesti i kulture u svakom mjestu kojeg posjeti kao što to radi Karl-Markus Gauß. Kod Kerkelina povijesni opisi su u svrhu intenziviranja samoga dojma spomenika, grada i/ili hodočasničkog groblja.

*Villafranca del Bierzo romantični je gradić koji izgleda kao da je ukraden iz Mosellea i ovdje isporučen. (...) Oslabljeni ili bolesni hodočasnici koji ne bi uspjeli preživjeti još jedan mukotrpan pohod na Santiago primili su svoju milostinju još od srednjeg vijeka pa do danas u mjesnoj crkvi sv. Jakova u ovom gradu, poznatom i kao „Mala Compostela“. (...) Hodočasničko groblje impresivno svjedoči o tome koliko je kršćana iz cijele Europe ovdje izgubilo život u proteklim stoljećima.*⁸³

Navedeni opis mjesta Villafranca del Bierzo i groblja govore o stilu pisanja autora Kerkelina. Čitatelj može utvrditi da pisac odaje izraz dubokog poštovanja prema zapaženom. Kroz povijesni osvrt svih putopisa može se zaključiti odmak Kerkelina i Gaußa, ne samo u načinu reprodukcije povijesnih informacija već i o preklapanju povijesti i kulture. Gauß postavlja težište na točan prikaz podataka, ali i na opis građevina, gostoprimstvo, kulturu i identitet što ga čini izvanrednim naratorom u službi prenošenja vlastitog vida riječi putovanje i putopisa kao njegovog proizvoda. Kerkeling pretače kroz putopis svoje duboko proživljeno iskustvo uz popratne opise povijesti i/ili građevina, gastronomije te kulture dajući čitatelju prije iskaz događaja koji nadilazi samog sebe nego znanstvanu analizu putovanja.

⁸⁰ KERKELING, H.: **Ich bin dann mal weg: Meine Reise auf dem Jakobsweg**, MALIK, München, 2006., p. 175.

⁸¹ (...) Bischofspalast, der von Antonio Gaudí erdacht und zwischen 1889 und 1913 in neugotischem Stil erbaut wurde. Dieser Palacio Episcopal ist von fantasievoller Schönheit. Ibid., p. 239.

⁸² Könnte mir vorstellen, dass Gaudí beim Bau dieses Bischofspalastes in den Fugen Zimtstangen einzementiert hat (...) Ibid., p. 241.

⁸³ Villafranca del Bierzo ist ein romantisches kleines Städtchen, das so aussieht, als wäre es an der Mosel geklaut und hierher verfrachtet worden. (...) Geschwächte oder erkrankte Pilger, die eine weiter beschwerliche Wanderung nach Santiago unmöglich überstehenwürden, erhalten seit dem Mittelalter und bis auf den heutigen Tag in der örtlichen Kirche vom heiligen Jakob in diesem auch „Klein-Compostela“ genannten Städtchen ihre Gnadencompostela. (...) Wie viele Christen aus ganz Europa hier in den vergangenen Jahrhunderten ihr Leben gelassen haben, bezeugt der Pilgerfriedhof eindrucksvoll. Ibid., p. 293.

Više o kulturi, identitetu, jeziku, gastronomiji u odabranim putopisima i argumenta prethodnog zaključka predstaviti će se u sljedećem potpoglavlju.

5.2. Kulturne posebnosti u odabranim austrijskim i njemačkim putopisima

Odabrana djela austrijskog putopisca Karla-Makusa Gaußa i njemačkog autor Hapea Kerkelinga predstavljaju se prema piscima. Prvo će se predstaviti dva Gaußova putopisa *U šumi prijestolnica* i *Zwanzig Lewa oder tot: Vier Reisen (Dvadeset Leva ili smrt: četiri putovanja)*, zatim hodočasnik put Hapea Kerkelinga. Oba Gaußova putopisa mogu se kategorizirati pod sličnu cjelinu koju donosi na usporedan način. Oba putopisa govore o putovanju kroz zemlje, bilo to metropole kao u putopisu *U šumi prijestolnica* ili o neimaštini „sporednih“ zemalja kao u *Zwanzig Lewa oder tot: Vier Reisen*“ (*Dvadeset Leva ili smrt: četiri putovanja*). Duhovni put „reinkarnacije“ na hodočašću Santiago de Compostela autora Hapea Kerkelinga poprima posve različit pristup obrade i usporedbe s prethodna dva. Obrađujući tri putopisa jednim za drugim te strukturirajući opise građevina i spomenika, krajolika, kulture, jezika, turizma i ostalih posebnosti želi se prikazati jedinstvena moć dočaravanja svakog mjesta ili put do cilja (kod Kerkelinga). Pojedinim usporedbama pokazat će se kako različita djela mogu biti dvije strane iste kovanice.

Putopis *U šumi prijestolnica* autora Karla-Markusa Gaußa dotiče se mnoštvo svjetonazora o kulturi ljudi, njihovom razmišljanju, opisu spomenika i krajolika. Putujući po Europi i naglašavajući šarm metropola, koji lako postaje varljiv što se dulje gleda u ljepotu, Gauß postavlja tezu prikaza Europe: *Europa je uvijek sebe mogla zamišljati samo kroz razliku u odnosu na neku protueuropu, kraljevstvo barbarstva, bezvjerja, nazatka, spram kojeg se ona sama potvrđivala kao kraljevstvo civilizacije, vjere ili napretka. Ova Europa nema nikakvu svijest o sebi bez one druge, koja joj igra ulogu protueurope.*⁸⁴ Ovim citatom poziva se čitatelj na razmišljanje o vrsti putopisa kao o znanstvenoj premisi kojoj je potrebna analiza i dualizam oprečnih značenja, a ne samo kao o vrsti putopisa koji donosi povijest i kulturu posjećenog.

Opis katedrale svetog Križa jedan je od primjera na koji način putopis Karla-Markusa Gaußa pristupa opisu interijera i eksterijera građevine što se očituje u citatu: *Ponešto na otada mnogostruko promijenjenoj katedrali svetog Križa još je podsjećalo na gotiku u kojoj je sagrađena, ali se visoke, elegantne tornjeve tog građevini dodalo tek 1899., u novogotičkom stilu, (...) gotika je napokon bila gotika, iz kojeg god vremena bila, jer gotika nije epoha nego duhovni stav prema zemaljskim stvarima, posebna kreativna volja materije.*⁸⁵

⁸⁴ GAUß, K.M.: *U šumi prijestolnica*, Fraktura, Zagreb, 2016., p. 70.

⁸⁵ Ibid., p. 130.

Palaču pravde Gauß je okarakterizirao kao monumentalni iskaz moći.⁸⁶ Spajanje povijesnog izvora s vlastitom mišlju o stilu koje posjećene građevine ostavljaju na autora prikaz je cijele palete opisa sličnim prethodnima. Autor ne želi čitatelju nametnuti informacije o građevinama ili pak povijesnim izvorima, već ostavlja trag na građevini opisujući je na svoj način.

*Vječna vatra bljesnula je ispod kupole u hladnoj, slabo osvijetljenoj sobi. Za Bugarsku, zemlju punu kolosalno sirovih spomenika koji su slavili nacionalnu povijest kao kameni trijumf, ova dvorana mrtvih junaka činila se gotovo rezerviranom.*⁸⁷ Ovakvim opisom dvorane potvrđuje se svrha autorove sposobnosti da zorno prikaže svom čitatelju građevinu. Gauß niti u jednom od dva odabrana putopisa ne opisuje spomenik samo da bi zadovoljio formu putopisa, već su građevine i spomenici resurs da oko promatrača zamijeti ono što on vidi, a ne što se nameće pukim postojanjem.

Putovanja su doticaj s različitim ljudima i kulturama. Na Gaußa kao putnika, putovanja zrcale sve ono što je već u njemu, no u njegovim putopisima nailazi se na elegantnu razliku između stvarnog opisa i stila pisanja što se nijansira u citatu: (...), *ali ni knjiga o lutanjima ne smije pratiti svaki pokrajnji put do kraja, tim prije što tog kraja nema budući da bi me to zapravo vodilo sve dalje i dalje, na nove pokrajnje putove.*⁸⁸ Bit putovanja za Gaußa nije samo ono što put može dati njemu već i ono što on daje putu te se ta esencija može vidjeti i u *U šumi prijestolnica* i u *Zwanzig Lewa oder tot: Vier Reisen (Dvadeset Leva ili smrt: četiri putovanja)*.

Koliko ljepota umjetnosti i kultura mogu biti sinonimi prikazuje se autorovom usporedbom austrijskih pisaca i njihovim romantičarskim i idealističkim opisivanjem Beča s neaustrijskim piscima i njihovim opisima: (...) *književnost onih Slavena koji su Beč doživljavali kao neprijateljsku, odbojnu tvrđavu ili moloha koji proždire sve snove i životne planove*⁸⁹ gdje se izdvaja pisac Ivan Cankar s knjigom *Bečke skice i pripovjetke*. Ivan Cankar, prema mišljenju Gaußa, nije izgubio stav da ljudi teže samo za hranom i pravdom, već da je za diktat istine potrebna i ljepota. Donosi se citat koji potvrđuje navedeno: *Ljepota nije akademsko pitanje za koje su nadležni profesori estetike, a ni draž na koju su pretplaćeni dendi. Ona je ni manje ni*

⁸⁶ GAUß, K.M.: *U šumi prijestolnica*, Fraktura, Zagreb, 2016., p. 196.

⁸⁷ Im kühlen, matt erleuchteten Raum flackerte unter der Kuppel ein ewiges Feuer. Für Bulgarien, ein Land, vollgeräumt mit kolossal rohen Denkmälern, die die nationale Geschichte als steinerne Triumphe verherrlichten, mutete dieser Saal der toten Helden geradezu zurückhaltend an. GAUß, K.M.: **Zwanzig Lewa oder tot: Vier Reisen**, Paul Zsolnay Verlag, Wien, 2017., p. 168.

⁸⁸ GAUß, K.M.: op. cit., p. 24.

⁸⁹ Ibid., p. 49.

više nego pravo čovjeka, ravno pravu na kruh, stanovanje i obrazovanje, i to mu pravo mora pripasti bez ikakvog zasluživanja, ono priprada svakom čovjeku već samim rođenjem.⁹⁰

Dok *U šumi prijestolnica* sjaj i raskoš metropola zrcale bogatu kulturu istih, u *Zwanzig Lewa oder tot: Vier Reisen (Dvadeset Leva ili smrt: četiri putovanja)* donosi se upravo apsurdno negativna slika ljudi u kontrastu s kvalitetom umjetnosti u opisanim zemljama. To se jasno razaznaje u piščevu primjeru na Nacionalnom muzeju likovnih umjetnosti. Pisac svoje viđenje muzejskih eksponata prikazuje u *Meine moldawische Sehnsucht (Moja moldavska čežnja)* povlačeći paralelu sa svojim rodnim gradom Salzburgom.

Pisac rezimira svoje mišljenje o određenom muzejskom eksponatu *Unknown landscape (Nepoznati krajolik)* slikara Johna Oswalda zaključivši kako je slikar iako neprecizno, dočarao onaj šarm starog Salzburga, piščeva Salzburga koji mu je iz slike šaptao da je vrijeme za rastanak s Kišinevom i povratak kući.⁹¹

Muzejski turizam odnosno turista tumači kao posjetitelja koji posjećuje muzeje samo da bi vidio umjetnost koju je već upoznao u drugom muzeju. Upravo tu masovnu požudu za „već viđenim“ lišenu želje za upoznavanjem novog, Gauß tumači kroz sredstvo velike političke i financijske moći, a ne kao umjetnički izričaj.⁹²

Svjestan stanja posjećenih zemalja i suptilnom srećom osobe koja kao turist gleda ekonomski siromašnije zemlje. Osobe koja je sigurna u povratak u bolje komentira kako je posjećivanje srpskih muzeja srceparajuće. Siromaštvo u zemlji je ogromno, a narcisoidnost vladara neprihvatljiva.⁹³ Ovakvim se opisom pokazuje autorov stav o privilegiji da se putujući obrazuje i spoznaje o određenim događajima, a da ih se ne mora sam proživljavati.

Težina putopisa autora Gaußa leži u njegovu načinu postavljanja teza, o budućnosti pojedinog naroda koja zahtijeva literarnu i životnu zrelost čitatelja da bi se shvatila veličina napisanog. Retoričko pitanje budućnosti naroda u Republici Moldaviji Gauß svojim putopisom postavlja kritičkim načinom u ulogu odgovora, čitatelju predočavajući: *Gdje je onda vidio budućnost svojih malih ljudi? U gorko siromašnoj, politički i etnički tako krhkoj Republici Moldaviji, u*

⁹⁰ GAUß, K.M.: *U šumi prijestolnica*, Fraktura, Zagreb, 2016., p. 50.

⁹¹ GAUß, K.M.: *Zwanzig Lewa oder tot: Vier Reisen*, Paul Zsolnay Verlag, Wien, 2017., p. 72.

⁹² Ibid., p. 83.

⁹³ Ibid., p. 82.

kojoj bi se najprije trebao formirati odvojeni moldavski narod, kojeg hrane sve različite etničke i jezične skupine?⁹⁴

Pisac upoznavanjem grada, spomenika i ljudi stvara vlastitu definiciju kulture: (...) *ta je kultura uključivala i razgovor, sposobnost i spremnost da izmijenimo nekoliko lako izgovorenih rečenica s neznancima, da iskažemo interes za njihov interes i da im predložimo nekoliko vlastitih mišljenja više nego da ih izrazimo.*⁹⁵

U dijelu putopisa *Bulgarien, im Museum der ausrangierten Zukunft* (Bugarska, u muzeju odbačene budućnosti) ističe se ponos značaja Dunava za kulturu, povijest i zemlju: *Na Dunavu se može naći gotovo sve što nas fascinira o svijetu: prekrasna raznolikost krajolika i kulture, raznolikost livada koje se neprekidno utječu i obogaćuju, često dokazana velikodušnost ljudi koji mogu imati prkosnu moć da potvrde svoju posebnost protiv standardizacije.*⁹⁶

U Kišinevu pisac karakterizira i grad i osjećaj gostoprimstva koji je uvelike različit od iskaza dobrodošlice u *U šumi prijestolnica*. Grad Kišinev postaje sinonim grada parkova koji se bavi poljoprivredom. Gauß tvrdi da nikad nije posjetio grad u Europi koji ima oko 700 000 stanovnika te čija je žila kucavica bila vrtlarstvo i uzgoj životinja.⁹⁷ Upoznajući stanovnika Kišineva, autor prikazuje osjećaj prihvaćanja austrijske kulture u opisu starca koji je dječjački sretno zviždao Mozarta i Schuberta ne bi li iskazao dobrodošlicu austrijskom gostu.⁹⁸

Autor posjećujući gradove i pišući o viđenom pretvara paradoks grada u ono željno posjeta. Comrat je grad koji vrijedi posjetiti samo ako putnik ima dovoljno stila za suptilnu ljepotu ružnoga grada.⁹⁹ Na ovaj način Gauß poziva svog čitatelja da otkrije oksimoron ružne ljepote grada.

Svetozar Miletić, Stevan Aleksić, Aleksandar Tišma i Danilo Kiš opisuju umjesto Karla-Markusa zemlju u *Die toten Mädchen von Futog* (Mrtve djevojke iz Futoga). *Das Buch Blam*

⁹⁴ Wo sah er dann die Zukunft seines kleinen Volks? In der bitterarmen, in ihrem politischen und ethnischen Gleichgewicht so fragilen Republik Moldau, in der sich erst eine eigene, eine aus all den verschiedenen Volks- und Sprachgruppen gespeiste moldauische Nation bilden müsste? GAUß, K.M.: **Zwanzig Lewa oder tot: Vier Reisen**, Paul Zsolnay Verlag, Wien, 2017., p. 49.

⁹⁵ (...) dass zur Kultur auch die Konversation gehörte, die Fähigkeit und Bereitschaft, mit Unbekannten ein paar leicht dahingesprochen Sätze zu wechseln, Interesse an ihren Interesse zu bekunden und ihnen ein paar eigene Meinungen mehr anzudeuten als mitzuteilen. Ibid., p. 198.

⁹⁶ An der Donau findet sich fast alles, was uns an der Welt fasziniert: die schöne Vielgestalt der Landschaft und der Kultur, die Vielfalt an Lebenswiesen, die sich unaufhörlich beeinflussen und bereichern, ein oft bewiesener Großmut der Menschen, die über eine trotzige Kraft verfügen können, wider die Vereinheitlichung ihr Besonderes zu behaupten. Ibid., p. 162.

⁹⁷Ibid., p. 28.

⁹⁸Ibid., p. 30.

⁹⁹Ibid., p. 46.

(*Knjiga o Blamu*) preporuka je pisca iz pera Aleksandra Tišme. Pretvarajući tuđu ideju i opis u svoj pogled na grad vlastitih predaka, čitatelj se zapita gleda li Karl-Markus Gauß očima vlastitih predaka ili očima austrijskog putopisca koji radije poslom nego zabavom posjećuje već napola umiruće gradove. U maniri Kafke i Camusa te njihovog apsurdna i tmine opisuje tranzitni logor mišlju o prijelazu u svijet tišine.¹⁰⁰

Kulturu jezika pisac donosi opisujući pisce i književnost u kojem ističe ne „nobelovce“ već „zamalo“ nobelovce – Louisa Paula Boona i Ondra Lysohorskyja.¹⁰¹ Donosi opis prostora kroz umjetnost, karakterizaciju ljudi putem događaja mjesta i jezika, opis ljudi koji se stapaju s gradom u kojem i pisac i njegov sugovornik mogu ironično promatrati sebe same upravo kroz razgovor koji je zbog jezične barijere teško razumljiv, ali ipak, ljudski je faktor taj koji razgovoru daje moć tumačenja samoga sebe.¹⁰²

U *Die Augen von Zagreb (Oči Zagreba)* pisac otkriva važne povijesne ličnosti kao što su: Josip Jelačić, Josip Juraj Strossmayer, Fran Krsto Frankopan i Miroslav Krleža. U Zagrebu uočava probleme prevoditelja te stanje jezika.

Opisuje spomenike personificirajući ih, primjerice, dajući kamenu osobine povijesne ličnosti koju predstavlja. Ponosi se hrvatskim Goetheom – Krležom kojeg stavlja na sam pijedestal kulture, upoznavajući čitatelja s monumentalnošću krležijanskog prozaizma. Krleža je poznat po svojim teškim, „baršunastim“ rečenicama koje čitatelju diktiraju fokusiranost, političkoj sjeni iza dobro osmišljene fabule i jezičnim skulpturama. Krležina rečenica oduvijek je imala moć navesti na razmišljanje, zato što točno tamo gdje se treba naglasiti snaga, Krleža ubaci germanizam. Gauß daje počast Krleži smatrajući Miroslava Krležu piscem Hrvata, no za njega je Krleža također bio rečenični arhitekt kojemu uistinu elegantno stoje germanizmi i njemački jezik. Gauß kroz slike Filipa Latinovicza ostavlja grad Zagreb s pogledom u očima ganutog prijateljstva.¹⁰³

Dolaskom u Zagreb Gauß je prisustvovao konferenciji o položaju jezika, statusu prevoditelja i jezikoslovaca. Uočio je i težinu komunikacije na stranom jeziku, gdje prvo mora razumjeti (su)govornika, preoblikovati misao s materinskog njemačkog jezika na engleski jezik i stvoriti smislenu poruku svome (su)govorniku.¹⁰⁴ Pisac donosi imena prevoditelja kao što su Andy

¹⁰⁰ GAUß, K.M.: **Zwanzig Lewa oder tot: Vier Reisen**, Paul Zsolnay Verlag, Wien, 2017., p. 89.

¹⁰¹ GAUß, K.M.: **U šumi prijestolnica**, Fraktura, Zagreb, 2016., p. 137.

¹⁰² Ibid., p. 159.

¹⁰³ GAUß, K.M.: op. cit., p. 137.

¹⁰⁴ Ibid., p. 132.

Jelčić i Boris Perić. Gauß objašnjava vještinu i rad na prijevodu knjiga riječima: *A za prevođenje dviju knjiga koje je objavio na hrvatski u posljednjih nekoliko godina vjerojatno vam nisu potrebne samo jezične vještine, stilske vještine, znanje iz povijesti umjetnosti, već i fizička izdržljivost i otpornost.*¹⁰⁵ Ovim se citatom uviđa sva težina posla prevoditelja: potreba pripadnosti s jezikom kao živom materijom, uočavanje jezičnih struktura i izvornog i jezika prijevoda, postizanje sklada između riječi i konteksta te pokušaj da se ne izgubi esencija izvornog teksta u prijevodu. Upravo je ta tragedija gubljenja prijevoda u stranom jeziku odraz potrebe za dubljim razumijevanjem vlastitog.

Pisac postavlja sebe u ulogu turista koji posjećuje pojedinu zemlju i naratora koji promatra mjesto i ljude što se može iščitati iz opisa turista u Beauneu. Autor izjednačava neprihvatanje turista i neprihvatanje provincijalca. Rezultat netrpeljivosti turista vidljiva je razlika između turista i/ili pustolova koji je s kreditnom karticom hodajući bog.¹⁰⁶

Putujući Italijom Gauß apstrahira položaj ugostiteljstva i turizma gdje kultura postaje običajem jedenja u restoranima. Sada zub vremena na njih gleda s nekom tužnom premda zaigranom notom prolaznosti stanovnika koji se toliko i ne obaziru na turiste koliko na svoju predstavu za turiste. Gauß prima potvrdu sve veće komercijaliziranosti turizma.¹⁰⁷ Pitanje koje se u putopisu nameće – može li takav stav i kvantiteta turista i turizma izroditi kvalitetu – postaje retoričko. Plaćanje unaprijed koje se očekivalo i od turista i talijanskih stalnih gostiju svjedoči upravo o demoralizaciji lokalnih stanovnika i odnosu prema turistima. Ta predostrožnost doima se neugodnom, ali i poslovnom.¹⁰⁸

Gauß sumira kulturu društva i način prilagodbe turista na lokalno stanovništvo: *U društvu koje nikada nije postalo buržoazija koja bi mogla oblikovati svakodnevni život nacije svojim rafiniranim načinima, običajima, neurozama, nekim seljačkim i plebejskim vrlinama preživjeti koji propadnu u buržoaskim društvima ili preživjeti samo u folklornoj falsifikaciji. Trebalo nam je vremena da to osjetimo i cijenimo, a zatim smo ubrzo zavoljeli nespretnost koju smo morali očekivati kao gladni i žedni gosti kao znak društva koje još nije u potpunosti komercijalizirano.*¹⁰⁹ Ovim se citatom iskazuje autorova misao o tome kako ni turisti ne žele

¹⁰⁵ Und wahrscheinlich benötigt man, um die beiden Bücher zu übersetzen, die er in den letzten Jahren auf Kroatisch herausgebracht hatte, nicht nur sprachliches Können, stilistisches Vermögen, kulturhistorisches Wissen, sondern auch körperliche Ausdauer und Belastbarkeit,(...). GAUß, K.M.: **Zwanzig Lewa oder tot: Vier Reisen**, Paul Zsolnay Verlag, Wien, 2017., p. 140.

¹⁰⁶ GAUß, K.M.: **U šumi prijestolnica**, Fraktura, Zagreb, 2016., p. 5.

¹⁰⁷ Ibid., pp. 148.-149.

¹⁰⁸ Ibid., p. 61.

¹⁰⁹ In einer Gesellschaft, die es nie zu einem Bürgertum gebracht hat, das mit seinen verfeinerten Manieren, Sitten, Neurosen den Alltag der Nation durchformen hätte können, überdauern manche bäuerliche und plebejische

alijenaciju u zemlji drukčije ljubaznosti, već žele asimiliranje s lokalnim stanovništvom u svrhu stvaranja novih doživljaja.

Na pitanje može li alijenizirano lokalno stanovništvo biti i ono koje će se asimilirati prema turistima u želji za boljitkom i prihvaćanjem različitosti, pisac odgovara da ljudi ne žive u osami samo za sebe, već unatoč različitosti ostaju implementirani sa svijetom vlastitom finoćom postojanja.¹¹⁰

Najveća suprotnost pisanja u odabranim putopisima Gaußa jest prikaz Roma i njihova načina života. U djelu *U šumi prijestolnica* moglo se vidjeti marginalizirane ljude koji ne pripadaju monumentalnosti metropola, dok se u sljedećim citatima može razaznati koliko Romi, koji bi mogli živjeti u luksuznim palačama, imaju ključnu i veliku ulogu u gospodarstvu zemlje. Njihova uloga bila je poticaj ekonomije i gospodarstva zemlje jer su uspijevali trgovati i izvan granice Republike, međutim, za ilegalnu trgovinu država ih nije kažnjavala, već im je gledala kroz prste i tolerirala.¹¹¹

Dok u *Zwanzig Lewa oder tot: Vier Reisen (Dvadeset Leva ili smrt: četiri putovanja)* Gauß na jedan način glorificira Rome u gradovima što se može vidjeti u daljnjoj obradi, u putopisu *U šumi prijestolnica* donosi se kritika postupanja sjajnih metropola s manjinom. Pisac opisuje način prošenja Romkinje toliko uvjerljivo da sam čitatelj može vidjeti sliku žene koja ne posustaje ni od najgore raspoloženih ljudi izmamiti novac. Brzina kojom stanovnici ostave novčić prosjakinji, ne bi li što prije makla svoju sjenu sa njihova Sunca, upravo prikazuje koliko svjetlost lijepih gradova i elitizam stanovnika, tamu čini sveprisutnom.¹¹²

Piščev stav o Romima, ali i o talijanskom *Piazzzi del Campo* u kojem povezuje ljepotu raja i tamu pakla donosi se viđenjem trga koji je jedan misionar proglasio predvorjem raja. Pisac je upravo rajski trg povezoao s mišlju da ga veseli što Romi, koji su etiketirani kao đavolja djeca, postaju viđena svugdje po Europi.¹¹³

Čitatelj je pozvan kušati jela opisujući jedno u Italiji: (...) *školjke namočene s češnjakom na pogači natopljenoj bijelim vinom, ali ne i omeškanoj do ljepljivosti, jednostavnom koliko i*

Tugenden, die in bürgerlichen Gesellschaften unterzugehen oder nur in folkloristischer Verfälschung zu überleben pflegen. Wir brauchten eine Zeitlang, bis wir das spürten und zu würdigen verstanden, dann wurde uns das Ungeschick, mit dem wir als hungrige und durstige Gäste rechnen mussten, bald als Zeichen einer noch nicht völlig durchkommerzialisierten Gesellschaft lieb. GAUß., K. M.: **Zwanzig Lewa oder tot : Vier Reisen**, Paul Zsolnay Verlag, Wien, 2017., p. 177.

¹¹⁰ Ibid., p. 161.

¹¹¹ Ibid., p. 62.

¹¹² GAUß, K.M.: **U šumi prijestolnica**, Fraktura, Zagreb, 2016., p. 62.

¹¹³ Ibid., p. 65.

*profinjenom jelu čiji se okus formirao iz šačice sastojaka(...)*¹¹⁴. Čitatelj može čitajući gledati slike, kipove grimasera i zagonetnog mačka, oslušivati zvukove Istanbula kojemu autor pridaje onomatopejska značenja slike starice koja vuče vreću koja šušajući zaglušuje promet Istanbula i misli autora. Zvuk Istanbula ureže se kao slika starice u crnini koja vuče „zmiju“ od plastike i trešnja robe koju je nudila na nekom od bezbrojnih gradskih sajmova.¹¹⁵

Autor austrijskih korijena želi se pridružiti i stopiti već religioznom štovanju i filozofskom protjecanju vremena na otoku koji opisuje kroz vremensku pojavu *meltem* – vjetra kojeg osjeća kao da u njemu samome zviždi.¹¹⁶ Kiša je poseban simbol u Brnu. Pisac je jesenjinski lirično personificira: *U Brno valja poći tko želi vidjeti kišu (...) jer brnjanska kiša ispire iz tuge njezinu privatnost sve dok ne postane besprijekorno čistom, suštom tugom.*¹¹⁷

Svaki kip, svaka građevina opisana je detaljno s notom subjektivizma autorova znanja, no putopis čini bogatijim ono što je opisano kroz kapljice kiše, šum vjetra, žurbu prometa, običaje ljudi i prolaznost života. Sve veliko čini malim, a ono malo, marginalizirano, stavlja u prvi plan kao vrijedno divljenja i spasu od zaborava.

*Po čemu su se ljudi u mojem svijetu razlikovali jedni od drugih, ako ne po tome što čine različite stvari i što im to što čine različito dobro uspijeva?*¹¹⁸ Pitanje autora, iako subjektivno, ne gubi distanciranost prosudbe i optimističnost. Ovo je ujedno i paradoksalno pitanje. Pisac kaže „u mojem svijetu“, razdvajajući svoj svijet od tuđeg, posjećenog svijeta. U toj tankoj liniji oprečnosti kao što je moj-tuđi, stanovnik-stranac, prošnja Roma-bogatstvo turista, sjaj metropola-bijeda sporednih gradova, umjetnost-turizam primjećuje se autorov sličniji pristup prema ljudima, kulturi i putovanju.

Upoznati sebe i/ili Boga krilatica je putopisa *Ich bin dann mal weg: Meine Reise auf dem Jakobsweg*“ (*Odlazim: Moje putovanje na Put sv. Jakova*). Prema definiciji koju iznosi Hape Kerkeling, pravi je hodočasnik osoba koja pješaci zadnjih 100 km prije odredišta ili 200 km na konju ili biciklom.¹¹⁹ Sam sumnja u svoj naum što na duhovit i produhovljen način zapisuje u svoju bilježnicu: *Je li to možda isto s mojom potragom kao s potragom za vrhom u magli? Ne*

¹¹⁴ GAUB, K.M.: *U šumi prijestolnica*, Fraktura, Zagreb, 2016., p. 148.

¹¹⁵ Ibid., p. 165.

¹¹⁶ Ibid., p. 155.

¹¹⁷ Ibid., p. 83.

¹¹⁸ Ibid., p. 157.

¹¹⁹ KERKELING, H.: *Ich bin dann mal weg: Meine Reise auf dem Jakobsweg*, MALIK, München, 2006., p. 20.

*vidim ništa, ali on je tamo!*¹²⁰ Autor propituje ponašanje ljudi, iz kojih proizlazi znanje koje graniči s bahatom sigurnošću. Propituje i to kako je većina ljudi toliko sigurna u to da vjeruju i u svoj razlog puta da je gotovo besmisleno zašto hodočaste. Zar je cilj doći do Santiaga nepromijenjen?¹²¹

Drastična razlika opaža se u pisanju profesionalnog putnika i putnika namjernika. Gauß i Kerkeling kao Beethoven i Mozart – jedan teškim i veličanstvenim notama opisuje sjaj i bijedu metropola, drugi fluidnim i zaigranim notama traga za smislom života. U prethodnom tekstu obradio se stil, povijest i kultura Karla-Markusa Gaußa kroz dva specifična putopisa.

Hape Kerkeling donosi smijeh, stav o ljudima, gastronomiji, gradovima i suptilnu jezičnu razliku. U svome putopisu bazira se na anegdote, padove, sumnje, prijateljstva, neukusnu hranu pa tek okrzne formu opisujući poneki spomenik na putu ili povijesnu priču iza toga. Upravo zbog stvaranja priče na autentičnosti piščeva iskustva, putopis dobiva dublju dimenziju. O hodočašću Put sv. Jakova pisali su i Shirley MacLaine i Paulo Coelho. Kerkeling svojim putopisom ne kopira spomenute pisce, već ih koristi kao mentore kako bi sam što jasnije opisao poteškoće hodočašća.¹²²

Iako hodočasnički put biraju i žene i muškarci u potrazi za sobom, Bogom ili nečim većim od sebe samih, Kerkeling adresira opasnosti na putu kojima su žene izloženije od muškaraca te je iznenađen time što Katolička Crkva dopušta zajedničko noćenje u sobi samostana.¹²³ Dotiče se običaja Južnoamerikanaca gdje je Camino put za pronalazak bračnog supružnika.¹²⁴

Prolazeći kroz baskijska sela Hape opisuje koliko su lijepa. Očarava ga maštovita arhitektura i arhitektonski stil pa smatra da je cijela Baskija poput vilenjačke šume iz bajke.¹²⁵ Kerkeling započinje svoj spiritualni put te uz opise sela, gradova i spomenika donosi i opise životinja koje su kao mala amajlija za ustrajnost. Na Putu sv. Jakova leptiri i rode uzastopna su pojava. Rode se gnijezde na svim križevima što za Kerkelinga povlači paralelu života i smrti. Križ je simbol smrti i kraja, roda je simbol rođenja, a podsjećaju na dva neizbježna događaja ljudskog života.¹²⁶

¹²⁰ Verhält es sich mit meiner Suche vielleicht so wie mit der Suche nach dem Gipfel im Nebel? Ich kann zwar nichts sehen, aber er ist da!“ KERKELING, H.: **Ich bin dann mal weg: Meine Reise auf dem Jakobsweg**, MALIK, München, 2006., p. 32.

¹²¹ Ibid., p. 44.

¹²² Ibid., p. 192.

¹²³ Ibid., p. 76.

¹²⁴ Ibid., p. 123.

¹²⁵ Ibid., p. 34.

¹²⁶ Ibid., p. 96.

Autor opisuje Kastilju i Galiciju na različite načine te naglašava razlike koje ih čine sličnima. *Čudesna prijestolnica Kastilje u pješčenjaku izgleda da je rođak Madrida. Ovdje je sve malo upravljivije i ne baš tako elegantno, ali svjetlije, živahnije, privlačnije i bez snobskog glasa kapitala. Grad koji želi biti osvojen i probuditi duhove.*¹²⁷ „Camino duro“ kroz Galiciju označava brzu promjenu krajolika. Bogatstvo sjevernoeuropskog zelenila posvuda je, a klima je atlantska. Galicija je potpuno drukčija od Kastilje, a autor naznačava da hladnija temperatura pogoduje ugodnijem hodočašću.¹²⁸

Sličnost Gauša i Kerkelinga je u odražavanju poštovanja prema svom materinskom njemačkom jeziku i Beču, prijestolnici kulture. Hape odlazi korak dalje i opisuje ono iskonsko njemačko na putovanju saznanjem: *Možda je to opet tipično njemački jezik. Žele istražiti sve, a ne samo prihvaćati stvari onakve kakve jesu.*¹²⁹ Pronalazi se i povezanost određenog kraja s krajolikom Njemačke u kojem je probuđena asocijacija povezanosti autora i vlastite zemlje. *Nastojim projicirati moguću živahnu raznoliku prezentaciju mog doma prikazujući svoje unutarnje slike Sjeverne Rajne-Vestfalije, Sylta, Rügena, Hamburga, Dresdena. Kopirajte München, Crnu šumu i dolinu Rajne kraj Svetog Goara, uvijek uz preporuku da sve to zamislite na zvučnom tepihu napravljenom od zvonjava zvona, jer negdje u Njemačkoj uvijek zvoni zvono. Naravno i ja sam oduševljen našom raznolikošću kruha!*¹³⁰

Pržena jaja i viski nespojiva je kombinacija hodočasničkog obroka, a relizacija gastronomske ponude koju autor komentira loša je tijekom cijelog puta. Unatoč tome što je hranjiva, neinteresantna je i bezukusna. Kerkeling ipak zaključuje da je na hodočašću, a ne na gurmanskom putovanju.¹³¹

Unatoč tome što se obradom putopisa Hapea Kerkelinga manje pridalo pažnji spomenicima i krajoliku, ipak treba izdvojiti činjenicu da Hape Kerkeling izdvaja nekoliko riječi za opisivanje onog najboljeg na putu: *O putu. Divan je. Ponekad je ružno i glasno. Gradovi su lijepi,*

¹²⁷ Die sandsteinfarbene prachtvolle Hauptstadt von Kastilien scheint eine Cousine Madrids zu sein. Alles ist hier ein wenig überschubarer und nicht ganz so elegant, dafür leichter, lebendiger, einladender, und ohne snobistisches Kapitalenflair. Eine Stadt, die erobert werden will und die Lebensgeister weckt. KERKELING, H.: **Ich bin dann mal weg: Meine Reise auf dem Jakobsweg**, MALIK, München, 2006., p. 199.

¹²⁸ Ibid., p. 306.

¹²⁹ Vielleicht ist das auch wieder typisch Deutsch. Alles ergründen zu wollen und die Dinge nicht einfach so hinzunehmen, wie sie nun mal sind. Ibid., p. 311.

¹³⁰ (...) versuche ich eine möglichste lebendige, vielfältige Dia-Show meiner Heimat zu projizieren, indem ich ihr meine inneren Bilder von Nordrhein-Westfalen, Sylt, Rügen, Hamburg, Dresden. München, dem Schwarzwald und dem Rheintal bei St. Goar kopiere, immer mit dem Empfehlung, sich das alles auf einem Klangteppich aus Glockengeläut vorzustellen, denn irgendwo in Deutschland bimmelt immer ein Glöckchen. Natürlich gerate ich auch über unsere Brotvielfalt ins Schwärmen! Ibid., p. 280.

¹³¹ Ibid., p. 177.

*impresivni, panorame su opuštajuće i jedinstvene. Ali ništa me ne hvata toliko da bi me moglo spriječiti da krenem dalje. Santo Domingo je bio vrijedan boravka. Put je toliko lijep da biste željeli nastaviti, ali nijedno mjesto nije tako lijepo, niti jedan krajolik nije toliko poseban da biste željeli tamo ostati zauvijek. To je pravi put.*¹³² Citat koji se iznio u cijelosti podcrtava stav autora koliko je bitan sam put više nego odredište i ako ne postoji način da se izrazi, ne postoji ni impresija. Za vrijeme hodočašća nije naglašen svaki put, spomenik ili događaj, već duševno i emocionalno stanje onoga koji prolazi od ishodišta do odredišta. Hodočašće Hapea Kerkelinga njegova je anegdota života koju veliča riječima da je dolazak u Santiago dolazak pred rajska vrata. Iako svi hodočasnici dolaze na isto mjesto, za svakog je dobrodošlica različita i predstavlja nešto drugo.¹³³

Filozofiju hodočašća izjednačava igrom „Čovječe, ne ljuti se“. Hodočašće i život, jednako kao i igra ne ovisi o pobjedniku i gubitniku, o pravilima i (ne)sreći. Sve ovisi samo o vlastitom stavu. Gubitnika iz igre ne izbacuje pobjednik, već vlastiti stav. Na hodočašću biti pobjednik je imati stav ne odustati. Također, jedan od Kerkelingovih stavova jest da oda malu počast ljudima koje je sretao na hodočašću, onima koji su ga naučili važne životne lekcije. Putopis govori čitatelju da jednom kad se otvori um, sve postaje učitelj. Put sve pretvori u učenike te ako putnik ima sreće, sviđa mu se i predmet i učitelj.¹³⁴

Svoj put Kerkeling je završio, dočekaviši Godota koji je uvijek bio u njemu. Bog i Crkvu sinonimi su mu za film i kino. S jedne strane, Bog je kreacija poput kvalitetno režiranog filma *Gandhi*, s druge strane, Crkva je u funkciji kina za prikazanje istog tog filma, odnosno Boga. Film bez kina postoji, no čemu svrha kina bez filma. Ipak film gubi na profanoj ugodi koju uživa ako kino nema mogućnosti realizacije remek djela. Nameće se pitanje je li dovoljno prihvatljiva činjenica da film postoji i da je tu kao umjetnost, ako se i ne gleda u kinu.¹³⁵

U ovim poglavljima analizirana su dva putopisa austrijskog putopisca i jedan putopis njemačkog autora. Putopis prestaje biti puko opisivanje spomenika i građevina na više od dvije stranice i postaje realna materija u kojoj i dalje stoji stajalište pisca-putnika kao sveti spisi, a na čitatelju je odluka hoće li putopis čitati ili dopustiti da ga putopis čita? Kada knjiga pročita

¹³² Über den Weg. Er ist wundervoll. Manchmal auch hässlich und laut. Die Städte sind schön, beeindruckend, die Panoramen sind entspannend und einzigartig. Aber nichts nimmt mich so gefangen, dass es mich vom Weitergehen abhalten könnte. Santo Domingo war einen Aufenthalt wert. Der Weg ist so schön, dass man ihn gerne weitergeht, aber kein Ort ist so außerordentlich schön, keine Landschaft ist so besonders, dass man für immer dort bleiben möchte. Es ist eben ein echter Weg. KERKELING, H.: **Ich bin dann mal weg: Meine Reise auf dem Jakobsweg**, MALIK, München, 2006., p. 220.

¹³³ Ibid., p. 342.

¹³⁴ Ibid., pp. 243.-244.

¹³⁵ Ibid., pp. 186.-187.

čitatelja, to je trenutak kada čitatelj shvaća da knjiga, odnosno putopis nije tu da bi ga oduševio. Knjiga ne trpi diktate čitatelja. Knjiga ne traga za kritikom. Knjiga je kritika. Možda upravo tog čitatelja koji smatra da ga pročitano mora oduševiti. Putopis nije ništa više od hodajuće kritike nas samih, naših susjeda na planeti i poneki opis krajolika te iste planete. U tome leži i hipoteza koju indirektno Karl-Markus postavlja možda i nesvjesno, dok je Hape Kerkeling u traganju sebe na hodočašću ne želi ni uvidjeti. Hipoteza je u razlici između pristupa pisanju i čitanju putopisa. Gauß je putnik i izvanredan pisac, no čitatelju koji je željan putovanja sugerira i servira na koja to mjesta mora ići, a koja zaobilaziti. Hape Kerkeling piše ono što vidi, osjeti i prohoda. Možda zato što je na različitoj vrsti puta, duhovnoj vrsti ili možda zato što dopušta da ga knjiga napiše, kao što i čitatelja njegov putopis čita. Ponekad Gaußovo enciklopedijsko znanje postaje negativna strana jer vlastitim stavom i intelektom daje zemlji pohvalu ili osudu. Gauß je školski primjer tradicionalnog, besprijekornog putopisca, dok je Kerkeling moderna verzija đaka koji je naučio pravila da bi ih elegantno zaobišao. Način nečijeg pisanja može biti jasan indikator osobnosti. Upoznavanje literarne osobnosti putopisaca na njihovom jeziku je teško, ali ispunjavajuće putovanje koje otkriva samo sebe. Takvo putovanje živi suptilnu jezičnu razliku i u pjesmi koju Hape Kerkeling u putopisu prenosi u cijelosti:

*Na talijanskom pjevaš,
na engleskom pišeš,
na njemačkom pregovaraš,
na francuskom voliš,
i na španjolskom se moliš!*

*In Italienisch singt man,
in Englisch dichtet man,
in Deutsch verhandelt man,
in Französisch liebt man
und in Spanisch betet man!¹³⁶*

¹³⁶ KERKELING, H.: *Ich bin dann mal weg: Meine Reise auf dem Jakobsweg*, MALIK, München, 2006., p. 62.

6. PRIKAZ ODABRANOG PUTOPISA HRVATSKOG AUTORA

Postoji li knjiga koja može objediniti i misao profesionalnog putopisca i hodočasnika, putnika i turista, opis mjesta i proces samog pisanja? Postoji. Toliko se često zaviruje i odgovori traže na stranim mjestima, u drugim zemljama, u tuđim književnostima... Odgovor je tu, blizu te prirodnim autoritetom probija put kako bi postigao svoje djelovanje. Neobičan putopis, knjiga koja opisuje putopis, povezuje znanje profesionalnog putopisca kao što je Karl-Markus Gauß i hodočasnički put na koji je išao Hape Kerkeling. Ova knjiga postavlja pitanje „Tko smo zaista?“. Hoće li ova knjiga o putu na kraju dati odgovor ili to retoričko pitanje čeka povratak u vlastiti dom – otkrit će se prikazom knjige Davora Rostuhara *Degustacija slobode*.

Kroz dvanaest etapa, tj. poglavlja Davor Rostuhar progovara o procesu pisanja knjige, o početnim odlukama, raščlambi definicije putnik i turist te putuje kroz povijest, postavlja pitanje autentičnosti. Slična tematika može se pronaći i kod Gaußa na njegovu putu po Italiji gdje se također daju razlozi putovanja, progovara se o načinima gostoljublja pojedinih naroda te se spominje kako turizam prelazi iz manifesta konzumerizma do odgovornog i svjesnog fenomena putovanja. Kroz dvanaest poglavlja do odredišta na pitanje „Tko smo zaista?“.

Na početku knjige pisac čitatelja upoznaje s etimologijom riječi putnik i turist. Može li se svaki putnik nazvati turistom, a svaki turist putnikom? Smiju li te dvije riječi imati znak jednakosti ili poprimaju znak podijeljenih strana? Pisac stvara svoju definiciju te tvrdi da na negativnoj strani postoji turist/imperijalist, dok je na drugoj pozitivnoj strani putnik/hodočasnik. Oba su primjera ekstremi koji djeluju objašnjivo na papiru, no u praksi na studiju turizma sve se više pojavljuje mješavina pojmova. I takav imperijalni „hodočasnik“ zahtijeva bolje i više. Zahtijeva kvantitativne kvalitete, da za što manje potrošenih sredstava dobije što više. Turizam sadašnjice diktira tako da se takva kvaliteta postigne i ponudi, ali da i putnik i turist za sobom ostave nešto bolje i više. Na pozitivnoj strani ekstrema pojavljuje se takozvani hodočasnik. Putnik/hodočasnik putuje s osjećajem da je on dao nešto putu, a ne samo put njemu.¹³⁷

U raspravi o turistima i putnicima, turisti su oni kojima putovanje nije luksuz, već predmet moći snobizma, ili barem tako putnici gledaju na turiste, a na turizam kao kolonizatorski fenomen dokolice o kojem pisac progovara kroz samu povijest turizma i putovanja.¹³⁸

¹³⁷ ROSTUHAR, D.: *Degustacija slobode*, KEK, Zagreb, 2012., pp. 35.-37.

¹³⁸ *Ibid.*, p. 49.

Čitatelj može uočiti paradoks u prethodnoj tezi. Putnici promatrajući turiste pa ih smatraju površnim i uskogrudnim snobovima. Oni se izdvajaju iz mase lokalnog stanovništva po skupoj odjeći, skupim fotoaparatima, konzumerističkim navikama. Za razliku od turista, putnik se želi stopiti s lokalnim stanovništvom, učiti njihov jezik, upoznati kulturu i putovati srcem.¹³⁹ Zar ta definicija koja osuđuje drugoga pukim gledanjem, a ne upoznavanjem, ne svrstava putnike u isti snobovski koš, ako ne i u arogantniju verziju turista? Može se zaključiti kako su putnik i turist dvije strane iste kovanice. Svaki čovjek je otok. Osoba koja putuje je i putnik i turist – čovjek koji na svom otoku maše bijelom zastavom i želi upoznati i prihvatiti jedinstvenost drugog „otoka“.

U jednom od poglavlja pisac svog čitatelja vodi na put kroz povijest nudeći mu prikaz svih etapa stvaranja puta do samoga fenomena turizma. Počinje od književnosti i glavnih motiva puta u *Epu o Gilgamešu*, *Odiseji* i pripovijedanjem o Isusovim putovanjima, ratnim pohodima velikih vojskovođa poput Aleksandra Makedonskoga.¹⁴⁰ Već poznatu europsku povijest putovanja: nomadska putovanja, putovanja obrazovanih aristokrata, procvat putovanja građanstva, potražnju za suncem i morem, aplanizmom, romantičarskim povratkom u prirodu sve do organiziranih putovanja i masovnog turizma, pisac uspoređuje i povezuje s poviješću putovanja Istoka, Sjevera i Juga. Narodi Orijenta, muslimani, svoja su putovanja temeljili na hodočašću u Meku. Žene su bile zastupljenije putnice u Japanu gdje su donosile suvenire za svakog člana obitelji, putovale su organizirano i prkosile predrasudama zapadnjačkog mišljenja. Taoizam u Kini odveo je na simboličan i doslovan put svoje stanovništvo.¹⁴¹ Prikazom povijesti putovanja zaključuje se koliko nije bitno koji je narod prvi krenuo putovati, već je bit u tome što svi zajedno različiti putujemo.

Putovanjem se želi naći autentičnost, nešto drukčije od ishodišne točke. Autor autentičnost i predstavu o autentičnosti navodi primjerima o posljednjem plemenu Korowai koji pripadaju kamenom dobu i žive lovačkim načinom života. Oni, iako su već i navikli na turiste, stvaraju za njih predstavu: penju se po drvećima, grade kuće visoko na stablima, ne nose odjeću. Posjetitelji takve predstave, unatoč tome što znaju da su publika, i dalje vjeruju u autentičnost prikaza. Las Vegas dobar je primjer lažne autentičnosti gdje se može vidjeti kopija metropola. Ljudi i dalje vjeruju. Rostuhar navodi da je turizam blizak religiji. Turističke brošure i vodiči svojevrsna su Biblija, a turizam postaje fenomen vjerovanja u autentičnost mogućeg

¹³⁹ ROSTUHAR, D.: *Degustacija slobode*, KEK, Zagreb, 2012., p. 36.

¹⁴⁰ *Ibid.*, p. 43.

¹⁴¹ *Ibid.*, pp. 50.-57.

postojanja.¹⁴² Pitanjem autentičnosti borio se i Gauß, dok je Kerkelinga njegova Biblija – vodič vodila putem hodočašća. Autentičnost postoji unatoč tome što je lako pokvarljiva. Srećom, lako pokvarljive stvari prve su vrijedne rizika upoznavanja.

Gostoljubljivost je još jedan način opažanja kvalitete putovanja. Autor u svojoj knjizi opisuje različite pristupe gostoprimstva. Pleme Korowaija je ksenofobično, boje se stranaca, što je logičan slijed budući da im je teritorij oduvijek bio koloniziran. Narod Paštuni svojim kodeksom kada je najbitnije pravilo gostoljublje jedni su od najotvorenijih naroda. Židovi posjeduju cijeli bonton o tome kako ne smiju pokazivati svoje bogatstvo, tugu ili bol ispred gosta te gostu dati ono najbolje.¹⁴³ Spominju se i susjedni narodi. Albanci puno srdačnije pružaju gostoprimstvo od Hrvata. U Turskoj je gost radosnije primljen negoli u Grčkoj.¹⁴⁴

Osim autentičnosti i gostoprimstva, autor iznosi i stajališta o održivom turizmu. Na održivi turizam, kao i na autentičnost i gostoprimstvo, može se gledati iz dvaju kuteva. Turizam oštećuje okoliš, tradiciju i kulture. Primjer zlouporabe turizma je Venecija gdje su cijene zbog turista toliko visoke da lokalno stanovništvo teško preživljava, a grad se pretvara u muzej.¹⁴⁵ Konceptom održivog turizma događaju se pozitivne promjene. Putovanja ostvaruju veću zaradu i zapošljivost, a uvodi se i zaštita životinja te dolazi do gospodarskog oporavka.¹⁴⁶

Ovaj putopis *Degustacija slobode* nije bio tipičan putopis opisivanja spomenika, krajolika i ljudi već proces pisanja, definiranja putničkih pojmova i mala paralela s dijelom putopisa Gaußa i Kerkelinga. Davor se Rostuhar pita „Zašto putujemo?“ Putujemo li zbog želje za učenjem, samospoznaje, slobode, znatiželje, ljepote i heroizma? I Hape Kerkeling i Davor Rostuhar se na svojim putovanjima pitaju „Tko smo zaista?“. Zar se svi ljudi ne pitaju isto? Zar svi ljudi ne tragaju za odgovorom? Zar se ne nadaju da će na kraju uvijek sve biti pročitano, rečeno, shvaćeno i učinjeno? Možda. Na kraju puta. No, možda kraj ne daje odgovor na pitanje „Tko smo zaista?“. Odredište nije odgovor na pitanje. Odredište je dobro postavljeno pitanje.

¹⁴² ROSTUHAR, D.: **Degustacija slobode**, KEK, Zagreb, 2012., pp. 73.-75.

¹⁴³ Ibid., p. 157.

¹⁴⁴ Ibid., p. 160.

¹⁴⁵ Ibid., p. 175.

¹⁴⁶ Ibid., pp. 176.-177.

7. ZAKLJUČAK

Putovanja su oduvijek bila čovjekov „ispušni ventil“, način da otkrije nešto novo, upozna nekoga novog ili samo promijeni kut gledanja. Otkrivanjem putopisa u književnosti otvara se novi put k literarnoj vrsti putovanja. Znanost književnosti definira putopis u kontekstu književne vrste. Kvantitativnim metodama potkrjepljuje se pretpostavka o legitimnosti putopisa. Osim znanstvenog uvida, putopis sa sobom nosi kriterije kvalitete i umjetnosti. U radu su se izdvojili autori koji su putopis postavili na pijedestal dajući mu znanstveni pristup i liričnu umjetnost. Austrijski, njemački i hrvatski pisci koji su se okušali i u putopisima su među najvećima: Johann Wolfgang von Goethe, Franz Petzler, August Šenoa, Miroslav Krleža i ostali autori. Pisci su to koji s ponosom mogu gledati na svoje „učenike“ koji novim, suvremenim putem gaze te postavljaju putopis na liste jednih od najčitanijih žanrova književnosti.

Karl-Markus Gauß, Hape Kerkeling i Davor Rostuhar tri su putopisca čija su se djela pomnije analizirala i usporedila. Suvremeno progovaraju o procesu puta, pripremi pisanja, turistima i turizmu, čovjeku i društvu, glavnom i marginaliziranom istovremeno donoseći čitatelju opise krajolika, građevina i spomenika. Povijest posjećenog u funkciji je interpretiranja viđene materije kao što je spomenik, građevina i/ili institucija. Kulturu su gradirali i nijansirali, počevši ljudi, običaja, jedenja sve do kulture jezika, jezičnog identiteta i jezičnog prijevoda. Nacionalni duh otkriva se u sva tri putopisca, a pisanjem o stranoj zemlji i ljudima samo povećava povezanost autora i vlastite domovine. Krucijalno pitanje koje su putopisci postavljali sebi, a ovim radom se naznačavalo bilo je „Tko si zaista ti?“. Sve hipoteze, odnosno analiza, oprečna stajališta i prednosti koje putopisci donose svojim različitim putopisima, ovim se radom podcrtalo i obrazložilo, no pitanje „Tko si zaista ti?“ ostaje neodgovoreno.

Možda uistinu retoričkom pitanju ne treba dati odgovor. Odredište ovoga rada nije odgovor na pitanje, već uočavanje da njemački jezik postavlja bolje. Na pitanje „Tko si zaista ti?“ može se odgovoriti zvanjem, imenom i/ili hobiem, zar je bitno? Odgovor je puno jednostavniji. Bit je putovanja u pitanju „Hast du heute schon gelebt?“ (Jesi li danas već živio?), a znanje njemačkog jezika čini bitnu razliku u obliku „dvije točkice“ (Umlaut) „Hast du heute schön gelebt?“ (Jesi li danas lijepo živio?). Ako znamo odgovor na to pitanje, cilj je našeg putovanja ostvaren, a njemački je jezik uvijek tu kako bi demantirao predrasudu o grubom i teškom jeziku, jer je možda baš njemački jezik, jezik putopisa i gostoprimstva koji ne poznaje riječ „zbogom“ već samo *Auf Wiedersehen!* (dosl. do ponovnog viđenja!).

SAŽETAK

Povijest i kultura u suvremenoj austrijskoj i njemačkoj putopisnoj književnosti

Putovanjem pojedinac stječe iskustvo i životnu naobrazbu. Iz pojedinca se stvara intelektualac koji upoznavanjem novog i drukčijeg može prepoznati vlastito. Povijest, kultura i nove obzore pronalaze se i u književnosti. Putopis je znanstveno-književna vrsta u kojem se opis puta, povijesti i kulture prenosi riječima putopisca. Suvremeni putopisci osim osvrtu viđenog, donose načinom pisanja i svoja razmišljanja, vlastitu kulturu i enciklopedijsko znanje. Austrijanci i Nijemci jedni su od najvećih putnika, a njemačka je književnost jedna od najpolodonosnijih. Pisci i putopisci bitno su oruđe u podučavanju mladih o interkulturalnosti i jezičnih formi na nastavi njemačkog jezika. Johann Wolfgang von Goethe, Franz Petzler, Heinrich Noé, Johann Georg Kohl i drugi putopisci postavili su visoku ljestvicu koju Karl-Markus Gauß i Hape Kerkeling preoblikuju u modernu i suvremenu verziju putopisa. Hrvatska književnost svakako ne zaostaje, štoviše, u putopisnoj literaturi može se pohvaliti velikanima kao što su Miroslav Krleža, August Šenoa, Matija Mažuranić i drugi autori koji su ostavili traga u književnosti i pokazali put k novijem i boljem. Tim putom ide i hrvatski putopisac Davor Rostuhar. Ljudi putuju radi traganja za novim, uzbudljivijim da bi se vratili rafiniraniji, dok putopisci u svojoj samospoznaji na putu žele ostaviti čitateljima i budućim putnicima nepoznata mjesta, različite kulture i nove horizonte potpisane nacionalnim jezikom.

Ključne riječi: putovanje, povijest, kultura, književnost, putopis, putopisci, nastava njemačkog jezika, njemačka književnost, hrvatska književnost

SUMMARY

History and culture in contemporary Austrian and German travelogue literature

Through travel, individuals gain experience and life education. From the individual is created an intellectual, who by getting to know something different and new, can recognize his own. History, culture and new horizons are also found in literature. A travelogue is a scientific-literary genre in which the description of a journey, history and culture is conveyed in the words of a travel writer. Contemporary travel writers, in addition to reviewing what they have seen, also bring their own thinking, their own culture and encyclopedic knowledge through the way they write. Austrians and Germans are one of the greatest travelers and German literature is the most fruitful one. Travelogues and travel writers are important tools in teaching young people about interculturality and language forms in German lessons. Johann Wolfgang von Goethe, Franz Petter, Henrich Noé, Johann Georg Kohl and other travel writers have set a high scale that Karl Markus Gauß and Hape Kerkeling are transforming into a modern and contemporary version of the travelogue. Croatian literature certainly does not lag behind, moreover, travel literature can boast of the great names such as Miroslav Krleža, August Šenoa, Matija Mažuranić and other authors who left their mark on literature and showed the way to something newer and better. Croatian travel writer Davor Rostuhar is also following this path. People travel in search of something new, more exciting to return more refined, while travel writers, in their self-awareness along the way, want to leave readers and future travelers with unfamiliar places, different cultures and new horizons signed by the national language.

Key words: travel, history, culture, literature, travelogue, travel writers, German lessons, German literature, Croatian literature

ZUSAMMENFASSUNG

Geschichte und Kultur in der zeitgenössischen österreichischen und deutschen Reiseliteratur

Durch Reisen sammeln Individuum Erfahrung und Lebenserziehung. Aus dem Individuum entsteht ein Intellektueller, der durch das Kennenlernen von etwas Neuem und Anderem sein eigenes erkennen kann. Geschichte, Kultur und neue Horizonte finden sich auch in der Literatur. Ein Reisebericht ist ein wissenschaftlich-literarisches Genre, in dem die Beschreibung einer Reise, Geschichte und Kultur in den Worten eines Reiseschriftstellers vermittelt wird. Zeitgenössische Reiseschriftsteller überprüfen nicht nur, was sie gesehen haben, sondern bringen auch ihr eigenes Denken, ihre eigene Kultur und ihr enzyklopädisches Wissen in die Art und Weise ein, wie sie schreiben. Österreicher und Deutsche sind einer der größten Reisenden und die deutsche Literatur eine der fruchtbarsten. Reiseberichte und Reiseschriftsteller sind ein wesentliches Instrument, um jungen Menschen Interkulturalität und Sprachformen im Deutschunterricht beizubringen. Johann Wolfgang von Goethe, Franz Petzler, Henrich Noé, Johann Georg Kohl und andere Reiseschriftsteller setzen Maßstäbe, die Karl Markus Gauß und Hape Kerkeling in eine moderne und zeitgemäße Version des Reiseberichts verwandeln. Die kroatische Literatur bleibt in der Reiseliteratur sicherlich nicht zurück und kann sich mit Größen wie Miroslav Krleža, August Šenoa, Matija Mažuranić und anderen Autoren rühmen, die ihre Spuren in der Literatur hinterlassen und den Weg zu etwas Neuem und Besserem aufgezeigt haben. Auch der kroatische Reiseschriftsteller Davor Rostuhar folgt diesem Weg. Menschen reisen auf der Suche nach etwas Neuem, Aufregenderem, um raffinierter zurückzukehren, während Reiseschriftsteller in ihrem Selbstbewusstsein Lesern und zukünftigen Reisenden unbekannte Orte, unterschiedliche Kulturen und neue Horizonte hinterlassen möchten, die von der Landessprache geprägt sind.

Schlüsselwörter: Reise, Geschichte, Kultur, Literatur, Reisebericht, Reiseschriftsteller, Deutschunterricht, deutsche Literatur, kroatische Literatur

LITERATURA

Knjige:

BREŠIĆ, V.: **Hrvatski putopisi**, DIVIČ, Zagreb, 1996.

DUDA, D. : **Putopisi**, Riječ, Vinkovci, 1999.

DUJMOVIĆ–MARKUSI, D., ROSSETTI-BAZDAN, S.: **Književni vremeplov 1**, Profil Klett, Zagreb, 2019.

GAUß, K.M.: **U šumi prijestolnica**, Fraktura, Zagreb, 2016.

GAUß, K.M.: **Zwanzig Lewa oder tot: Vier Reisen**, Paul Zsolnay Verlag, Wien, 2017.

KELLER, A., SIEBERS, W.: **Einführung in die Reiseliteratur**, WBG, Darmstadt, 2017.

KERKELING, H.: **Ich bin dann mal weg: Meine Reise auf dem Jakobsweg**, MALIK, München, 2006.

ROSTUHAR, D.: **Degustacija slobode**, KEK, Zagreb, 2012.

STORCH, G.: **Deutsch als Fremdsprache – Eine Didaktik. Theoretische Grundlagen und praktische Unterrichtsgestaltung**, Wilhelm Fink, Paderborn, 1999.

Rad u časopisu:

LEVAČIĆ, P., KR PAN, T.: **Reiseberichte über Dalmatien in deutscher und französischer Sprache**, LINGUA MONTENEGRINA, Cetinje, sv. 2, 2018., br. 22.

Rad u zborniku:

KR PAN, T.: **Einsatz von Reiseberichten im Fremdsprachenunterricht der Fachrichtung Tourismus**, Strani jezici i turizam, Zbornik radova, Zadar, 2020., pp. 71.-95.

LOVRIĆ, G.: **Darstellung Südosteuropas in dokumentarisch-fiktionalen Reiseberichten: Ulrike Schmitzer *Die gestohlene Erinnerung* und Karl-Markus Gauß *Zwanzig Lewa oder tot***, in *Die Darstellung Südosteuropas in der Gegenwartsliteratur*, Lovrić, G./Kabić, S./Jeleč, M. (Hrsg.), Internationaler Verlag der Wissenschaften, Peter Lang, Berlin, 2018., p. 204.

Internetski izvori:

Johann Wolfgang Goethe: Italienische Reise, Reise nach Italien.de, <https://www.reise-nach-italien.de/goethe-italien1.html> (3.8.2020.)

ŽIVOTOPIS

OSOBNNE INFORMACIJE

Andrea Velić

📍 Doktora Mate Ujevića 4, Makarska, 21 300, Hrvatska.

📞 098 919 66 73

✉ velicandrea6@gmail.com

Spol Ž | Datum rođenja 15/10/1998 | Državljanstvo Hrvatsko

RADNO ISKUSTVO

- 06/2017-09/2019 **Voditeljica prodavaonice**
Trgovačko- uslužni Obrt Paula – Makarska 21 300
Vođenje prodaje, komuniciranje sa kupcima, demonstriranje robe, naplata, upravljanje ljudskim resursima, komercijalni poslovi
- 06/2016-09/2016 **Prodavačica**
Trgovačko- uslužni Obrt Paula – Makarska 21 300
Naručivanje i ponovno punjenje robe i zaliha, pružanje općih savjeta kupcima, prodaja proizvoda i održavanje trgovine
- 06/2015-09/2015 **Konobarica**
Ugostiteljsko- uslužni obrt bistro Sunshine – Makarska 21 300
Priprema stolova, posluživanje hrane i pića i naplaćivanje

OBRAZOVANJE I OSPOBLJAVANJE

- 2013-2017 **Srednja škola fra. Andrije Kačića Miošića Makarska**
Smjer: jezična gimnazija
- 2017-2020 **Sveučilište u Zadru**
Odjel za turizam i komunikacijske znanosti

OSOBNNE VJEŠTINE

Materinski jezik hrvatski

Ostali jezici	RAZUMIJEVANJE		GOVOR		PISANJE
	Slušanje	Čitanje	Govorna interakcija	Govorna produkcija	
Engleski jezik	C1	C1	C1	C1	C1
Njemački jezik	B2	B2	B2	B2	B2

Stupnjevi: A1/2: Temeljni korisnik - B1/B2: Samostalni korisnik - C1/C2 Iskusni korisnik

[Zajednički europski referentni okvir za jezike](#)

Komunikacijske vještine

- dobre komunikacijske vještine stečene tijekom rada na mjestu voditelja prodaje, snalažljivost,
- spremnost na promjene i nove izazove

Organizacijske / rukovoditeljske vještine

- spremnost na individualni i timski rad, otvorenost za suradnju, organiziranost, fleksibilnost,
- posvećenost
- odlično poznavanje programa Microsoft Office-a (Word, Excel, Powerpoint), Wix.com i internetom

DODATNE INFORMACIJE

Prezentacije Prezentacija o Brnu na Češkim danima na Sveučilištu u Zadru

Priznanja i nagrade

- Dobitnica sveučilišne stipendije za izvrsnost 2018. godine (10% najboljih studenata Sveučilišta u Zadru)
- Nagrada za najboljeg studenta Odjela za turizam i komunikacijske znanosti na godini, 2018

Certifikati

- Cambridge First Certificate Exam (B2), 2016
- Deutsches Sprachdiplom (B1), 2016

IZJAVA LEKTORA HRVATSKOGA JEZIKA

Izjavljujem da je završni rad „Povijest i kultura u suvremenoj austrijskoj i njemačkoj putopisnoj književnosti“ Andree Velić lektoriran i usklađen s pravilima hrvatskoga standardnog jezika.

mag. educ. philol. croat. Kate Mihaljević

Zadar, 18. rujna 2020.